

DİCLE İLAHİYAT DERGİSİ

Dicle Theology Journal

Kuruluşu: 2000 e-ISSN: 2667-6273 Yayımcı: Dicle Üniversitesi

Cilt | Volume 28 • Sayı | Issue 1 • Haziran | June 2025

Said Nursi'nin Kur'an Tarifi Üzerine Bir İnceleme

A Study on Said Nursi's Description of The Quran

Musa GÜLER

Dr. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bingöl-Türkiye
Dr. Ministry of Family and Social Services, Bingöl-Türkiye

musaguler12@gmail.com

<https://ror.org/04n9e8n41>

<https://orcid.org/0000-0002-2577-3187>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received:13/03/2025 • Kabul Tarihi | Accepted: 27/05/2025 •Yayın Tarihi | Published: 30/06/2025

Atıf | Cite As

Güler, Musa. "Said Nursi'nin Kur'an Tarifi Üzerine Bir İnceleme". *Dicle İlahiyat Dergisi* 28/1 (Haziran 2025), 20-43.
<https://doi.org/10.58852/dicd.1657535>.

Author Contributions: This article has a single author.

Ethical Statement: It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been.

Conflicts of Interest: No conflict of interest declared.

Ethics Committee Approval: The study subject does not require ethics committee permission.

Use of Artificial Intelligence: No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the study was produced by the author in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Copyright & License: Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Yazar Katkıları: Makale tek yazarlıdır.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma konusu etik kurul iznini gerektirmemektedir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) altında lisanslanmıştır.

Said Nursi'nin Kur'ân Tarifi Üzerine Bir İnceleme

Öz

Kur'ân-ı Kerîm, Allah kelâmı olup son ilahî kitaba verilen özel bir isimdir. Tarihi süreç içerisinde Kur'ân'ın pek çok tarifinin yapıldığı malumdur. Tanımın, eşyanın aslının belirlenmesi ve benzerlerinden ayıklanması açısından hayati öneme sahip olduğu düşünüldüğünde Kur'ân için yapılan farklı tanımları tespit etmenin ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Yazdığı eserlerinin Kur'ân tefsiri mesabesinde olduğunu ifade eden Said Nursi'nin (öl. 1960) Kur'ân tanımının tespit ve beyanı, tefsir ilmi açısından kayda değer bir önemi haizdir. Said Nursi'nin, İslam düşünce tarihinde fikriyatın tesisinde etkin bir şahsiyet olması ve Risâle-i Nûr adlı eserlerinin de özellikle ülkemizde geniş bir kitle tarafından sürekli mütalaa ediliyor olması bu önemin nedenidir. Nursi'nin Kur'ân nedir, tarifi nasıldır? sorularına verdiği cevap onun Kur'ân tanımını ortaya koymaktadır. Meseleyi kâinat, hakikat ve hidayet ölçeğinde ele alan Said Nursi Kur'ân-ı Kerîm'i; "Yüce Allah'ı, kâinatı, hakikati, hidayeti ve ahireti tanıtan, benzerinin getirilmesi imkânsız olan son ilahî kitap olarak tanımlamıştır." Kâinatı yaratan ve idare eden ile Kur'ân'ı gönderenin aynı güç olduğunun altını çizen Said Nursi, tanımında özellikle Kur'ân ve kâinat ilişkisine yoğunlaşmıştır. Onun yaptığı tanım ile Kur'ân'ın gönderiliş amacı arasında sıkı bir irtibatın olduğu gözlemlenmiştir. Tanımın geniş bir kapsama alanına sahip olması, Kur'ân'ın gönderiliş amacıyla uyumlu olması, kitabın genel özelliklerini ihtiva etmesi ve teorik söylem ile pratik etkilerini birlikte cem' etmesi tanımın farklılığını ortaya koymaktadır. Araştırma ilgili tanımın tesbiti ve mahiyetinin beyanı üzerine inşa olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân-ı Kerîm, Said Nursi, Risâle-i Nûr, Kâinat.

A Study on Said Nursi's Description of The Quran

Abstract

The Qur'an is the word of Allah and is a special name given to the last divine book. It is known that many definitions of the Qur'an have been made in the historical process. Considering that the definition is of vital importance in terms of determining the essence of the thing and distinguishing it from similar ones, the importance of identifying the different definitions made for the Qur'an will be better understood. The determination and declaration of the definition of the Qur'an by Said Nursi (d. 1960), who stated that his works are like a commentary on the Qur'an, has a different importance in terms of the science of tafsir. The reason for this importance is that Said Nursi is an influential figure in the establishment of intellectualism in the history of Islamic thought and his works, Risâle-i Nûr, are constantly read by a wide audience, especially in our country. What is the Qur'an and what is its definition? His answer to the questions reveals his definition of the Qur'an. Said Nursi, who handles the issue on the scale of the universe, truth and guidance, defines the Qur'ân al-kerîm as "the last divine book that introduces God Almighty, the universe, truth, guidance and the hereafter, the likes of which are impossible." Said Nursi emphasized that the one who created and governs the universe and the one who sent the Qur'an are the same power, and in his definition he focused especially on the relationship between the Qur'an and the universe. It is observed that there is a close connection between his definition and the purpose for which the Qur'an was sent. The fact that the definition has a wide scope, that it is compatible with the purpose of the Qur'an, that it contains the general characteristics of the book, and that it combines theoretical discourse and practical effects together reveals the difference of the definition. The research is built on the determination of the relevant definition and the declaration of its nature.

Keywords: Tafsir, Qur'ân al-Kerîm, Said Nursi, Risâle-i Nûr, Universe.

Giriş

Kur'an nedir, nasıl tarif edilir ve gönderiliş amacı nedir? gibi soruların cevapları ilk dönemlerden bu yana Kur'an ilimleri açısından önem arz etmiştir. Her ne kadar farklı ifadelerle çeşitli tanımlar yapılmış ise de yapılan tanımların genelde benzer olduğu görülmektedir. Mesela Kur'an, Hz Peygamber'e vahiy yoluyla indirilmiş, mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, tilavetiyle ibadet edilen muciz kelimedir.¹Kur'an, Yüce Allah'ın Cebrail vasıtasıyla Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hem lafız hem de mana olarak yaklaşık yirmi üç yılda parça parça indirdiği mucizevî kelimedir.²

Çağdaş dönem ulemasından Bediuzzaman Said Nursi önceki tanımlara ek olarak Kur'an'ın indiriliş amacını ve muhtevasına dikkat çekerek farklı bir üslupla Kur'an'ı tarif etmiştir. Nursi'ye göre kâinat Allah'ın kitabı, Kur'an da O'nun kelimidir. Kur'an ile kâinatın birbiriyle örtüşmesi bu gerçeği destekleyen bir husustur. Bu bakımdan Kur'an, içinde yaşadığımız büyük kâinat kitabının açıklaması, Allah'ın varlığına işaret eden tekvini ayetlerin hal diliyle ifadesi, Allah'ın isim ve sıfatlarının yansıması ve gayb âleminin beyanıdır. Kur'an; iman, akıl, ilim ve irfana davet ederek insanı eğitmeyi, içerdiği mesajlarla da insanlara doğru yaşama yolunu göstermeyi amaçlamıştır. Kısaca Said Nursi'nin, hikmet dolu mesajları ve evrensel ilkeleriyle i'câzına ve insanlık için bir hidayet kaynağı oluşuna vurgu yaparak Kur'an'ı, kâinat kitabının beyanı olarak tanımladığı görülmüştür.

Said Nursi'nin Kur'an tanımından yola çıkarak onun Kur'an anlayışını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, Nursi'nin görüşlerinin serdedildiği *Risâle-i Nûr* külliyyatı esas alınarak hazırlanmıştır. Çalışma genel olarak Said Nursi'nin Kur'an tarifi kapsamında 'Kur'an-Allah', 'Kur'an-kâinat', 'Kur'an-hidayet' ve 'Kur'an-terbiye' ilişkisi gibi konuları muhtevlidir. Kur'an'ın tarifi çerçevesinde Nursi'nin görüşleri müstakil bir makale halinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan çalışmanın özgün olduğu ve alana fayda sağlayacağı söylenebilir.

1. Kur'an'ın Tarifi

İnsanlığın hidâyeti için yüce Allah tarafından indirilen Kur'an-ı Kerîm'in Kitâb, Furkân, Zikr, Hakîm, Tenzil, Nûr, Rûh, Hadis, Hüdâ, Beşir, Nezir, Münir, Şifâ, Mecîd ve Burhân gibi birçok ismi vardır.³ Gönderilen son ilahî kitap daha çok "Kur'an" ismi ile anılmaktadır.

Kur'an kelimesi ile ilgili farklı görüşler serdedilmiştir. Bazı âlimlere göre "Kur'an" lafzı Allah'ın kelamına has bir isim olup başka bir kelimeden türememiştir. Tevrat ve İncil gibi Kur'an da Allah'ın kitabına verilen bir özel isimdir. Bazılarına göre ise Kur'an lafzı, "karine" kelimesinin cem'i olan "karain" kelimesinden türetilmiştir. Zira bunlar "âyetler, birbirini tasdik etmesi ve birbirlerine benzemesi açısından karinedirler" görüşünü benimsemişlerdir.⁴

Kur'an, Allah tarafından son dinin kitabına verilen özel bir isimdir.⁵ Kur'an lafzının pek çok ayette⁶ doğrudan geçmesi bu görüşü desteklemektedir. Pek çok ayette ise Kur'an'ın birtakım özellikleri

¹ Bkz. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullâh b. Abdilmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 1/20-21.

² M. Zeki Duman, *Beyânul-Hak* (İstanbul: Kayseri Gündem Gazetesi Yayınları, 2014), 1/16.

³ Celaleddin Abdurrahman es-Suyûtî, *Muhtasar el-İtkân fi Ulum'il Kur'an*, thk. Salahaddin Arkahdan (Beyrut: Daru Nefâis, 1990), 17-18.

⁴ es-Suyûtî, *Muhtasar el-İtkân fi Ulum'il Kur'an*, 18; Abdurrahman Çetin, "Kur'an'a Göre Kur'an'ın İsim ve Sıfatları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/5 (1993), 70-98.

⁵ Abdulhamit Birışık, "Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 26/383.

⁶ Bkz. el-Bakara 2/185; el-Mâide 5/101; et-Tevbe 9/111; Yunus 10/37; el-Hicr 15/1, 87; en-Nahl 16/98, el-İsra 17/9, 88, Ta-Ha 20/2, 113, 114; el-Furkan 25/30; Fussilet 41/3, 26; Kaf 50/1.

zikredilerek kendisinin ne olduğu ve ne amaçla gönderildiği açıklanmıştır. Bu tür ayetlerde Kur'ân, kendi vasıflarını dile getirerek bir tanımlama yapmıştır.

Kur'ân gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak defalarca kendisinin vahiy kaynaklı olduğunu ifade eder.⁷ Mesela Kur'ân; Rahman, Rahîm, hikmet sahibi, övgüye lâyık Allah tarafından indirilen⁸ bir kitâp⁹; şerefli bir elçinin (Allah'tan getirdiği) bir “söz” olan, şâir yahut kâhin sözü olmayan, âlemlerin Rabbi tarafından indirilen¹⁰, Allah'tan geldiği için hiç çelişki barındırmayan¹¹ olarak tanımlanmaktadır.

Kim Kur'ân dışında hidayet ararsa Allah onu saptırır. O, Allah'ın sağlam kulpu; hikmetli bir zikir, dosdoğru bir yoldur. Ona tutunan nefisler sapmaz. Görüşler onun sayesinde karmaşık olmaz. Âlimler ona doymazlar. Onun çokça tekrar edilmesi bıkkınlık vermez. İnsanı hayrette bırakan yönleri tükenmez. Her kim onunla konuşursa doğru söyler. Her kim onunla hükmederse adaletli hüküm verir. Her kim onunla amel ederse sevap kazanır. Her kim ona çağırırsa doğru yola ulaştırır.¹² Hz. Ali'den gelen bu rivayette, Hz. Peygamber, Kur'ân'ın birtakım özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu açıklama ile Kur'ân nedir? sorusuna bir cevap teşkil edebilir. Rivayete göre Hz. Peygamber, çeşitli fitneler karşısında ancak Kur'ân'ın emir ve yasaklarına riayet etmek suretiyle felaha erişmenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Bazı Müslüman âlimlerin Kur'ân'ın istilahî manalarına yönelik çeşitli tanımlamalarına yer vermek uygun olacaktır.

Ebû Hanîfe (öl.150/767), Kur'ân'ın yazılma, hıfzedilme ve okunma özelliklerini dikkate alarak şöyle bir tanım yapmıştır: “Kur'ân-ı Kerîm; mushaflarda yazılı, kalplerde mahfuz, dillerde okunan ve Peygamberimize indirilen Allah kelmamıdır. Kur'ân-ı Kerîm'i telaffuzumuz, yazmamız ve okumamız mahlûktur fakat Kur'ân mahlûk değildir. Kur'ân, Allah'ın kadîm ve ezelî kelâmıdır...”¹³ Ebu Hanife, içinde yaşadığı dönemin dînî, siyâsî, sosyo-kültürel ve fikrî gelişmelerinin bir sonucu olarak bu tanımları ortaya koymuştur. Bu tanım özellikle Kur'ân'ın Allah kelmamı olmadığına dair iddialar ve Kur'ân'ın mahiyetiyle ilgili tartışmalara cevap niteliği taşımak bakımından önemlidir. Zira Ebû Hanîfe bir yandan Kur'ân'ı tarif ederken bir yandan da onun kaynağı ve mâhiyeti hakkındaki şüphelere ve iddialara cevap vermiştir.¹⁴ Sonraki dönemlerde Fıkıh usulü âlimlerinden Debûsî (öl. 430/1039) ise Kur'ân'ın iki kapak arasında yazılı olan ve yedi harf üzere mütevatir nakil ile rivayet edilen¹⁵ bir kitap olarak tarif etmektedir. Gazzâlî (öl. 505/1111) ise Kur'ân'ı şöyle tarif eder. “Kur'ân, Hz. Peygamber'e nazil olan, mushafın iki kapağı arasında yazılı olan, meşhur yedi harf üzere mütevatir bir şekilde nakl olunandır.”¹⁶

⁷ Nihat Uzun, “Kur'ân'ı Tanımlamanın Keyfiyeti: Kur'ân Tanımlarının Tarihsel Serencamı Üzerine Bir İnceleme”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2018), 3.

⁸ Fussilet 41/2, 42.

⁹ el-Kehf 18/1; Âl-i İmran 3/7.

¹⁰ El-Hâkka 69/40-43.

¹¹ en-Nisâ 4/82.

¹² Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, thk. Nebil b. Haşim el-Gamrî (Beyrut: Daru'l Beşairi'l İslamiyye, 1983) 759-760 (No: 3650-3651).

¹³ Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit, *el-Fıkhu'l-Ekber* (Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü'l-Furkân, 1999), 1.

¹⁴ Fatih Tok, “Ebû Hanîfe'ye Göre Kur'ân ve Tercümesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2015), 271.

¹⁵ Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. İsâ ed-Debûsî, *Takvîmü'l-Edille fî Usûli'l-Fıkıh*, thk. Halil Muhyiddin el-Meys (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 20.

¹⁶ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *el-Müstasfâ min 'İlmi'l-Usûl*, thk. Muhammed b. Süleyman el-Eşkar (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1997), 1/152.

Şah Veliyyullah Dihlevî (öl. 1176/1762) de Kur'an'ın Arapça oluşu, üslubunun güzelliği, mucizevî yönü gibi birtakım vasıflarına işaret ederek Kur'an'ı tanımlamaktadır.¹⁷ Mevdûdî (öl. 1979), Kur'an'ın imana davet eden, müminleri müjdeleyen, kafirleri uyaran, ahlaki ilkeler, emir ve yasaklar ihtiva eden, tarihi olayları anlatarak ibret dersleri veren, bunların hepsini bir ahenk içinde sunan benzeri getirilemeyen ilahi kelimedir.¹⁸ Muhammed İzzet Derveze (öl. 1984) ise Kur'an'ın; müslüman ümmetinin kutsal kitabı; dinlerinin temel ilkelerini içermekte olup maddi, manevi, genel, özel, siyasi, ekonomik, sosyal, kişisel insani meselelerin çözümleyici rehberi olduğuna dikkat çeker.¹⁹ Subhî es-Salîh (öl.1406/1986) ise âlimlerin üzerinde ittifak ettiği kabul edilen Kur'an tarifinin şöyle olduğunu söyler: Kur'an, Hz. Peygamber'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevatürle nakledilen, tilavetiyle ibadet olunan muciz kelimedir.²⁰ Müfessir Muhammed Ali es-Sabunî ise şöyle bir tanım zikretmektedir: Cibril-i emin vasıtasıyla son Peygamber'e nazil olan, Mushaflarda yazılan, bize kadar tevatürle gelen, tilavetiyle taabbud olunan, Fatiha suresi ile başlayan ve Nas suresiyle son bulan Allah'ın muciz kelimidir.²¹

Değişik tanımlarda yer alan unsurlar bir araya getirilerek oluşturulan daha kapsamlı bir tanım ise şöyledir: “Kur'an, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtîha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça muciz bir kelâmdır.”²²

Netice olarak Kur'an-ı Kerîm, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'e Cebrâil vasıtasıyla vahiy edilen Allah kelimidir. İnsanlara dünya ve ahiret saadetinin yolunu gösteren bir kılavuzdur. Nazil olduğu günden itibaren yazılıp ezberlenen, okunup tebliğ edilen ve kendisine tabi olunan Allah'ın son mesajıdır. Kur'an-ı Kerîm her zaman ve her yerde, bütün insanlar için hidayet kaynağıdır. Kur'an; Allah tarafından korunan, hükümleri kıyamete kadar geçerli olan bir kitaptır. O, kendisine inanıp bağlanan kimseleri kurtuluşa erdiren “Hablullah” tır.²³

2. Said Nursi'nin Kur'an Tarifi

Kur'an ve kâinat âyetlerinin aynı kaynağa dayalı olduğunu vurgulayan Said Nursi, Kur'an-ı Kerîm'in muhteva ve gayesi eksensiz geniş bir tarif ortaya koymuştur:

Nursi, Kur'an nedir, tarifi nasıldır? sorularına yönelik verdiği cevapta Kur'an tarifini ortaya koymuştur, şöyle ki: “Kur'an; şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi ve âyat-ı tekvîniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercümân-ı ebedîsi ve şu âlem-i gayb ve şehâdet kitabının müfessiri ve zeminde ve gökte gizli Esmâ-i İlâhiyyenin manevî hazinelerinin keşşafı ve sutûr-u hadisatın altında muzmer hakâikin miftahı ve âlem-i şehadette âlem-i gaybın lisânı ve şu âlem-i şehâdet perdesi arkasında olan ve âlem-i gayb cihetinden gelen iltifât-ı ebediye-i Rahmaniye ve hitâbât-ı ezeliye-i Sübhâniyenin hazinesi ve şu İslamiyet âlem-i manevîsinin güneşi, temeli hendesesi ve avâlim-i uhreviyyenin mukaddes haritası ve şu âlem-i insaniyetin mürebbsi ve insaniyeti kubra olan islamiyetin mâ ve ziyası ve insanlara

¹⁷ Şah Veliyullah Dihlevî, *el Fevzu'l Kebir fi Usuli-t Tefsir*, trc. Adullah Samed Afaracı (İstanbul: İtisam Yayınları, 2015), 80, 163, 193 vd.

¹⁸ Ebû'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an* (Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri), trc. Muhammed Han Kayanî vd. (İstanbul: İnsan Yayınları, 1987), I/13-14

¹⁹ Muhammed İzzet Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usul*, trc. Vahdettin İnce (İstanbul: Ekin Yayınları, 2012), 9.

²⁰ Subhî es-Salîh, *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an* (Beyrût: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn,1988), 21.

²¹ M. Ali es-Sâbûnî, *et-Tibyân fi Ulûmi'l-Kur'an* (Mekke: Alemlü'l-Kutub,1985), 8.

²² Muhammed eş-Şevkânî, *İrşâdü'l-fuhûl*, nşr. Ebû Mus'ab M. Saîd el-Bedrî (Beyrut: yy, 1992), 62 'den naklen Abdulhamit Birışık, “Kur'an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 26/383.

²³ Bkz. Al-i İmran,7/103.

hem bir kitab-ı şeriat, hem bir kitab-ı dua, hem bir kitab-ı hikmet, hem bir kitab-ı ubudiyet, hem bir kitab-ı emir ve davet, hem bir kitab-ı zikir hem bir kitab-ı fikir, hem insanın bütün hacat-ı maneviyesine merci olacak çok kitapları tazammun eden tek, câmi' bir kitab-ı mukaddestir..."²⁴

Kur'ân'ın hakikatlerine vakıf olmanın ve Kur'ân ayetleri üzerinde derin, ince bir tefekkürün ve onu rehber olarak görme anlayışının bir ürünü olarak bu tanım zengin manalar içermektedir. Örneğin Kur'ân'ın kâinatı tanıtan bir kitap olduğu, içindeki her bir varlıkla kâinatın Allah'a işaret ettiği vurgulanmaktadır. "Kur'ân nedir, tarifi nasıldır?" sorularına verdiği cevapta Said Nursi, Kur'ân'ın Allah kelamı, kâinatı ve içindekilerin Allah'a işaret ettiklerini açıklayan, tanıtın, gayba dair bilgiler içeren, insanlığa doğru yolu gösteren bir kitap olduğunu ifade ederek ve bir kısım özelliklerine dikkat çekerek Kur'ân'ı tarif etmiştir. Makalenin sınırları dikkate alındığı için önemli olduğunu düşündüğümüz özelliklerden bazıları değerlendirilerek Nursi'nin Kur'ân tanımına dikkat çekilecektir.

2.1. Kâinatın Tanıtıcısı

Yüce Allah kâinatı yaratmış; kâinatın içinde gezegenleri ve yıldızları var etmiş; dünyayı yaşanabilir bir yer kılmıştır. Bitki, hayvan ve insanlarla dünyayı süslemiştir. İnsana kulluk vazifesini vermiş, sorumluluklar yüklemiştir. Vahiy yoluyla insana kulluk yolunu göstermiş, insandan varlıkları tefekkür etmesini ve yaratıcısını tanımasını istemiştir. Bu amaçla vahyedilen son kitap ise Kur'ân-ı Kerim'dir.

İlahi bir kelam olan Kur'ân-ı Kerim Yüce Allah'ın büyük bir eseri olan kâinatı, insana tanıtmaktadır. Bu gerçeği Nursi: "Şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi ve âyât-ı tekvinîyeyi okuyan mütenevvi dillerinin tercüman-ı ebedîsi"²⁵ ifadeleriyle dile getirmiştir.

Nursi, bu vecizelerinde Allah'ın iki kitabına işaret etmektedir: Birincisi Yüce Allah'ın kudret ve irade sıfatının bir yansıması olan kâinat kitabı; diğeri ise kelam sıfatının bir tecellisi olan Kur'ân-ı Kerim'dir. Buna göre Kur'ân-ı Kerim kâinat kitabının kelimeleri hükmünde olan varlıkların hal diliyle ne dediklerini açıklıyor. Sözelimi; güneş, ay, gece, gündüz, bitkiler, hayvanlar, dağlar ve nehirler kâinat kitabının kelimeleri hükmünde olup hal dili ile konuşmaktadır. Kur'ân, bunların hal diliyle ne dediklerini insana tercüme eder. Mesela; rüzgârların, yağmur yüklü bulutları sürüklediği; bulutlardan ölü toprağın üzerine suların indiği; böylece ölü toprağın canlanıp çeşit çeşit bitkilerin hayat bulduğu; insanlar ve hayvanların bunlardan istifade ettiği; bunun, ancak mutlak kudret sahibi Allah'ın işi olduğu; Allah'ın, ölüleri de böyle yaratmaya kadir olduğu; aklını kullanan ve tefekkür edenler için bunda dersler bulunduğu Kur'ân'da şöyle ifade edilmektedir: *Rüzgarları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Nihayet o rüzgârlar ağır bir bulut yüklenince onu ölü bir memlekete sevk ederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Umulur ki bundan ibret alırsınız.*²⁶

Kâinat kitabında su bir ayet olup Allah'ın kudret delillerindendir. Su hayat kaynağı olup tüm canlıların vazgeçilmez öğesidir.²⁷ Nitekim Kur'ân'da rüzgârları rahmetinin önünde müjdecî olarak göndererek gökten de tertemiz su indirip onunla ölü toprağı canlandırdığı, nice varlıkları suya kavuşturduğu haber verilmektedir.²⁸ En'âm Sûresi'nde de gökten su indirenin Allah olduğu; Allah'ın

²⁴ Said Nursi, *İşârâtü'l-İ'câz*, trc. Abdülmecid Nursi (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006), 26-27.

²⁵ Nursi, *İşârâtü'l-İ'câz*, 26.

²⁶ el-A'râf 7/57.

²⁷ Hacı Mehmet Günay, "Su", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul; TDV Yayınları, 2009), 37/432.

²⁸ Bkz. el-Furkan 25/48-49.

her çeşit bitkiyi suyla bitirdiği; üzüm bağları, zeytin ve nar bahçelerini meydana getirdiğine dikkat çekilmekte ve bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler bulunduğu hatırlatılmaktadır.²⁹

Kâinat kitabında yeryüzü sayfasında bir ayet olan dağların önemli işlevleri olduğu bilinmektedir. Mesela yeryüzünde dağların bulunması hayatı kolaylaştırmıştır. Şayet yeryüzünde dağlar olmasaydı, yer kabuğu sürekli sallanır, üzerinde toprak ve su birikmeyebilirdi. Bitkiler filizlenmeyebilir, yollar ve evler inşa edilemeyebilirdi; dolayısıyla dünya üzerinde hayat mümkün olmayabilirdi. Ancak Allah'ın rahmetiyle dağlar yeryüzündeki hareketliliği büyük ölçüde engellerler.³⁰ Kur'an'da bu durum şöyle ifade edilir: *Biz Yeryüzünü bir döşek dağları da birer kazık yapmadık mı³¹ O, sizi sarsmaması için yere sağlam dağlar yerleştirdi, ırmaklar ve yollar açtı ki gideceğiniz yere ulaşabilesiniz.*³²

Kâinattaki her bir varlık, kendisine verilen görevi en güzel biçimde yerine getirmek suretiyle Rabbine itaat etmektedir. Nursi, bu gerçeği “Baktım, umum mevcudat, bir salât-ı kübrâda, bir tesbihât-ı uzmâda, her taife kendine mahsus salâvat ve tesbihatla meşgul bir cemaat içindeyim. ‘Vezâif-i eşya’ tabir edilen hidemât-ı meşhude, onların ubûdiyetlerinin ünvanlarıdır. O halde Allahu ekber deyip hayretten başımı eğdim, nefsime baktım.”³³ şeklinde ifade etmektedir.

Kâinattaki tüm varlıklar yüce Allah'ı her türlü eksiklikten uzak tutarak dua ve niyaz halindedir. Varlıkların kendilerine verilen görevleri yerine getirmeleri onların ubudiyetidir. Tefekkürle bunları seyredenlerin, Allah'ın yüceliğini kolaylıkla anlamaları mümkündür.

Kur'an'da tüm varlıkların Allah'ı tesbih ettiklerini ancak insanoğlunun onların tesbihini anlayamadıkları haber verilmektedir.³⁴ Kâinata bulunan her şey Allah'a itaat halindedir. Görevlerini eksiksiz yerine getirdikleri için kâinat büyük bir mescit veya ibadethane hükmündedir. Nursi'ye göre iman nuruyla bakılsa, kâinatın baştanbaşa şenlendirilmiş, güzelleştirilmiş, büyük bir mescit ve büyük bir ibadethane olduğu görülecektir. Dolayısıyla mümin kâinata bilinçli, dost ve tatlı bir şekilde bakmak ve kâinatı ebedi hayatın lezzet veren bir yansıması olarak değerlendirmek durumundadır.³⁵ Eğer kâinata bir mescit gözüyle bakılsa oradaki her bir varlığın, Kur'an okuyan ve Allah'ı zikreden birer mümin olduğu görülür. Bunların her birinin yaratılış kanunlarını okudukları anlaşılır.³⁶ Örneğin kâinat mescidinde bir bal arısının yaratılış kanunu doğrultusunda çalıştığı; Allah'a kul olduğu Kur'an'da şöyle haber verilmektedir: *Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabb'inin sana kolaylaştırdığı yayılım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.*³⁷

İlahî vahye mazhar olan arıların, hayat programları beyinlerinde kodlanmıştır, içgüdüleriyle çalışır, her biri kendilerine verilen görevleri eksiksiz yerine getirir. Allah'ın izni ve ilhamıyla işlerini şevkle, ustalıkla ve âdeta bilerek yapan bal arısı, yaratıcının bir sanat eseridir. Bal arısını, örümceği ve bülbülü Allah'ın sanat eserleri olarak gören Nursi, bal arısının ilahî öğreti doğrultusunda görevini layıkıyla yerine getirdiğine dikkat çeken ifadeleri şöyledir: “İşte, ilhâma mazhar olan arı, örümcek ve yuvasını çorap gibi yapan bülbül gibi hayvânâtı bu sineğe kıyas et. Hattâ nebâtâtı da aynen hayvânâta

²⁹ Bkz. el-En'âm 6/ 99.

³⁰ Hayreddin Karaman, “Dağlar Ne İşe Yarar?”, *Yeni Şafak* (03 Nisan 2022).

³¹ en-Nebe 78/6-7

³² en-Nahl 16/15.

³³ Nursi, *Mektubat*, 561.

³⁴ Bkz. el-İsra 17/44.

³⁵ Said Nursi, *Şualar* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006), 347.

³⁶ Nursi, *Şualar*, 313.

³⁷ en-Nahl 16/68-69.

kıyas edebilirsin. Evet, Cevâd-ı Mutlak (celle celâluhu), her ferd-i zîhayatın eline lezzet midâdıyla ve ihtiyaç mürekkebiyle yazılmış bir tezkereyi vermiş, onunla evâmir-i tekvinîyenin programını ve hizmetlerinin fihristesini tevdi etmiştir. Bak o Hakîm-i Zülcelâle, nasıl Kitab-ı Mübînin düsturlarından, arı vazifesine ait miktarını bir tezkerede yazmış, arının başındaki sandukçaya koymuştur. O sandukçanın anahtarı da, vazifeperver arıya has bir lezzettir. Onunla sandukçayı açar, programını okur, emri anlar, hareket eder.”³⁸

Netice olarak Nursi, Allah kelamı olan Kur’ân’ı, kâinatın bir tercümanı olarak görür. Kur’ân ile kâinatın birbiriyle örtüştüğüne dikkat çeker ve bunu Kur’ân’ın Yüce Allah tarafından indirildiğine bir delil sayar.

2.2. Görünen ve Görünmeyen Âlemin Müfessiri

Âlem, yüce Allah’ın varlığına delil olan, onun varlığının bilinmesini sağlayan demektir. Akıl sahibi varlıkları ifade etmek için genellikle âlemûn/âlemîn; diğer varlıkları belirtmek için ise avâlim formu kullanılır. Bununla birlikte âlemûn/âlemîn sığası canlı cansız bütün varlıkları anlatmak için de kullanılabilir.³⁹

Âlem kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de, gerek kâinatı gerekse insan topluluğunu ifade etmek amacıyla “âlemin/âlemin” şeklinde çoğul olarak yetmiş üç defa geçmektedir. Bunların kırk ikisinde “Rabbu’l-âlemîn” terkihiyle kullanılmış olup Yüce Allah’ın bütün varlıkların ilâhı olduğu belirtilmiştir. Bu kelime bütün insan türü anlamında⁴⁰ kullanıldığı gibi çağın insan toplulukları⁴¹ mânasında da kullanılmıştır.⁴² Kur’ân’da tüm varlıkların ilahı manasında da “Rabbu’l-âlemin” terkihi kullanılmıştır. Halbuki “âlemin/âlemin” çoğul sığası akıl sahibi varlıklar için kullanılır. Bu kullanım ile “bütün âlemlerin ve bütün parçalarının, özellikle hepsinden üstün akıllı varlık âlemlerinin yegâne Rabbi olduğu kastedilir.”⁴³

Âlem, Yüce Allah’ın yarattığı varlıkların tümünü kapsar. Allah’ın yarattığı varlıkların bir kısmını görmek mümkün iken bir kısmını görmek mümkün değildir. Diğer bir ifade ile varlıklar temelde şahadet âlemi ve gayb âlemi olarak sınıflandırılabilir. Nitekim bu tür sınıflandırmayı yapan Nursi, Kur’ân’ın hem görünen âleme hem de görünmeyen âleme dair açıklamalarda bulunduğu dikkat çekerek “Kur’ân, şu âlem-i gayb ve şahadet kitabının müfessiri”⁴⁴ şeklinde ifade etmektedir. Kur’ân’a bakıldığında gayb âlemine ait birtakım bilgiler içerdiği görülecektir. Bu bağlamda Kur’ân Allah’ın zatı, isim ve sıfatları; melekler, şeytan gibi müşahade edilmeyen konulara dair açıklamalara yer vermektedir. Aynı şekilde gayb âlemine ait kıyamet, haşr, mizan, cennet, cehennem gibi safhalardan da bahsetmektedir. Gayb bilgisi yanı sıra Kur’ân gökler, yeryüzü, bitkiler, hayvanlar, insanın yaratılışı gibi görünen âleme dair bilgiler de içermektedir.⁴⁵ Mesela; Kur’ân’da Yüce Allah’ın tek olduğu, hiçbir şeye muhtaç olmadığı, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, doğmadığı ve ondan çocuk olmadığı, hiçbir şeyin O’na denk ve benzer olmadığı şeklinde tarif edilir.⁴⁶ Bununla birlikte Kur’ân, müşahade edilen tabiat olaylarının Allah’ın varlığı, birliği ve kudretinin delilleri olduğunu da şöyle bildirmektedir: *Göklerin ve yerin*

³⁸ Said Nursi, *Lem’alar* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006), 220.

³⁹ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garib’il-Kur’ân*, thk. Muhammed Seyyid Keylânî (Beyrut: Daru’l-Meârif, ts), “âlem” 344.

⁴⁰ Bkz. el-Ankebût 29/10.

⁴¹ “Size verdiğim nimeti ve sizi âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın” el-Bakara 2/47.

⁴² Süleyman Hayri Bolay, “Âlem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/357.

⁴³ M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, sad. İsmail Karaçam vd. (İstanbul: Azim Dağıtım, 2011), 1/104

⁴⁴ Nursi, *Sözler*, 490.

⁴⁵ Nursi, *Sözler*, 54, 414, 491.

⁴⁶ İhlas 112/1-4.

yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara faydalı şeyler taşıyarak denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de kendisiyle ölümünden sonra yeryüzünü dirilttiği ve üzerinde dolaşan her türlü canlıyı yaydığı yağmurda, gökle yer arasında emre hazır bekleyen rüzgârları ve bulutları farklı yönlerde evirip çevirmesinde aklını kullanan bir topluluk için elbette Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır.⁴⁷

Kur'an'ın, hem görünen hem de görünmeyen âlem hakkında gerekli açıklamalarda bulunduğunu vurgulayan Nursi, kâinatı Allah'ın bir kitabı, yeryüzünü o kitabın bir sayfası olarak görür; bitkiler ve hayvanların o sayfada birer satır olduğunu belirtir. O sayfanın bir satırında bahçeler, o bahçelerde türlü türlü çiçekler ve ağaçların bulunduğunu ve tüm bunların bir ahenk ve düzen içerisinde sıralandıklarını şöyle ifade eder: “Evet, bu kitab-ı kebirin bir sayfası, zemin yüzüdür. O sayfada nebâtât, hayvânât taifeleri adedince kitaplar birbiri içinde, beraber, bir vakitte, yanlızsız, gayet mükemmel bir surette, bahar mevsiminde yazıldığı gözle görünüyor. Bu sayfanın bir satırı, bir bahçedir. O bahçede bulunan çiçekler, ağaçlar, nebatlar adedince manzum kasideler beraber, birbiri içinde, yanlızsız yazıldığını gözümüzle görüyoruz. O satırın bir kelimesi, çiçek açmış, meyve vermek üzere yaprağını vermiş bir ağaçtır. İşte bu kelime, muntazam, mevzun, süslü yaprak, çiçek ve meyveleri adedince, Hakem-i Zülcelâlin medh-ü senâsına dair mânidar fıkralardır. Güya çiçek açmış her ağaç gibi, o ağaç dahi, Nakkaşının medihelerini tegannî eden manzum bir kasidedir.”⁴⁸

Nursi, Kur'an'ın dörtte birinin âhiret âleminde bahsettiğini, yeniden dirilişin gerçekleşeceğini haber verdiğini şöyle ifade etmektedir: “Ve madem Kur'an'ın dörtten birisi haşir ve âhirettir ve bin âyâtıyla onun ispatına çalışır ve onu haber verir; elbette Kur'an'ın hakkaniyetine şahadet ve delâlet eden bütün hüccetleri ve delilleri ve burhanları, dolayısıyla âhiretin vücûduna ve tahakkukuna ve açılmasına dahi delâlet ve şahadet ederler.”⁴⁹

Nursi, ölümün yok oluş olmadığını, yeniden dirilişin gerçekleşeceğine dikkat çekmek isterken Kur'an'ın üçte birin doğrudan veya dolaylı olarak haşrin gerçekleşeceğinden haber verdiğini ifade etmiştir şöyle ki: “Başta Kur'an-ı Mucizü'l-Beyânın hakkaniyetini ispat eden bütün mucizeleri, hüccetleri ve hakikatleri birden hakikat-i haşriyenin tahakkukuna ve vukuuna şahadet edip ispat ederler. Çünkü, Kur'an'ın hemen üçten birisi haşirdir ve ekser kısa sûrelerinin başlarında gayet kuvvetli âyât-ı haşriyedir. Sarıhan ve işaretten binler âyâtıyla aynı hakikati haber verir, ispat eder, gösterir.”⁵⁰

Said Nursi, onuncu sözde haşir bahsinde insanın görüp şahit olduğu, inkârı mümkün olmayan bir yaratma ve diriltme misalini veren “Şimdi Allah'ın şu rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl hayata kavuşturuyor. Şüphe yok ki, O, ölüleri elbette ihya edicidir. Ve O, her şeye kadirdir.”⁵¹ ayeti kerime ışığında akli deliller göstererek bu kâinatın bir yaratıcısının olduğunu, insanın öldükten sonra yok olmayacağını, ahirette yeniden dirilişin gerçekleşeceğini ispatlamaya çalışmıştır.⁵² Ayrıca ahiret âlemine dair açıklamalarda bulunurken oranın dünyadan çok daha güzel bir yer olduğunu, dünyanın oraya nispetle zindan olduğunu, oraya hazırlıklı gidilmesi gerektiğini şu ifadelerle açıklamaktadır: “Hazırlanınız; başka, daimî bir memlekete gideceksiniz. Öyle bir memleket ki, bu memleket ona nisbeten bir zindan hükmündedir. Padişahımızın makarr-ı saltanatına gidip merhametine, ihsanlarına mazhar olacaksınız; eğer güzelce bu fermanı dinleyip itaat etseniz. Yoksa, isyan edip

⁴⁷ el-Bakara 2/164.

⁴⁸ Nursi, *Lem'alar*, 566-567.

⁴⁹ Nursi, *Şualar*, 293.

⁵⁰ Nursi, *Şualar*, 246; Secde, 32/5.

⁵¹ er-Rum 30/50.

⁵² Bkz. Nursi, *Sözler*, 82-93.

dinlemezseniz, müthiş zindanlara atılacaksınız.”⁵³ Nursi bu beyanında ahiret âleminin varlığına Allah’a itaat edenlerin cennetle ödüllendirileceğini ona isyan edenlerin cehennemle cezalandırılacağını hatırlatmaktadır.

Netice olarak insan, Kur’ân sayesinde hem gayb âleminden hem de kâinatın ve insanın yaratılış maksadından haberdar olabilmektedir. Denilebilir ki gerek gayba, gerekse insan ve kâinata ait bilgiler içermesi Kur’ân’ın Allah kelamı olduğunun delillerindendir.

2.3. Allah’ın İsimlerinin Keşşafı

Kur’ân’da kâinatı yaratan, yaşatan, esenlik ve güven veren yegâne güç sahibinin Allah olduğu haber verilmektedir.⁵⁴ Buna göre Allah mahlûkatın halini iyileştiren, dertlerine derman verendir.⁵⁵ O hüküm ve hikmet sahibidir.⁵⁶ Kur’ân’da ilahî isimlere işaretler bulunmakta; muhtelif ayetlerde Allah’ın Alim, Aziz, Rahman, Rahîm, Rab, Malik, Rezzak ve diğer isimleri zikredilmektedir.

Haşr Suresinin son ayetlerinde⁵⁷ Cenabı Hakk’ın “Allah” ismi başta olmak üzere diğer bazı isim ve sıfatları zikredilmekte; en güzel isimlerin Yüce Allah’a ait olduğu bildirilmektedir. Göklerde ve yerde bulunan her varlığın Allah’ı tesbih ederek büyüklüğünü ve kudretini tasdik ettiği, O’nun her türlü noksanlıktan uzak olduğu, ilminin her şeyi kuşattığı, rahmet sahibi olduğu, emniyet ve barışın kaynağı olduğu, her işinin hikmetli olduğu, ortaklardan beri olduğu vurgulanmaktadır. Böylece Kur’ân, Yüce Allah’ı insanlara tanıtmakta insanların ona itaat etmesini istemektedir.⁵⁸ Esasında Allah’ı en güzel isim ve sıfatlarla tanıtan Kur’ân, hem tevhid akidesini yerleştirmeyi amaçlamış hem de tam bir teslimiyetle Allah’a kulluk yapılması gerektiğini belirtmiş olmaktadır.

Allah’ı bilmek ve tanımak onun isim ve sıfatlarını bilmekle olabilir. Bu amaçla Kur’ân’da Allah’ın isim ve sıfatları zikredilmiştir. Örneğin Allah’ın isimlerinden er-Rezzak; bütün canlıların rızıklarını dilediği gibi veren ve ihtiyaçlarını gideren demektir. Allah Rezzak’tır; rızık vermek sadece ona mahsustur. O, canlıların rızıkına kefildir. Kur’ân bu hakikati şöyle ifade etmektedir: *Nice canlılar var ki, hayatları için gerekli olan rızıkı yanlarında taşıyamaz. Onların da sizin de rızıkınızı veren Allah’tır....*⁵⁹ Ayrıca başka ayetlerde⁶⁰ de buna işaret edilmektedir.

Kur’ân; zatı, sıfatları, isimleri ve fiilleriyle Allah’ı, en mükemmel şekilde anlatarak insana Rabb’ini tanıtmakta ve ona nasıl kulluk edilmesi gerektiğini açıklamaktadır. Said Nursi de Kur’ân’ın “zeminde ve gökte gizli esma-i ilahîyenin manevî hazinelerinin keşşafı” olduğunu söylemektedir. Ona göre, Allah’ın isimleri birer hazine ve define konumundadır. Zira hazine ve define bulan dünyada kazanır ve fayda görür. İsim ve sıfatlarıyla Allah’ı tanıyan, ona layık hareket eden ise ebedi mutluluğu kazanır. Bu bakımdan Kur’ân-ı Kerîm Allah’ın esmasından bahsetmekte, onları en iyi şekilde insanlara tanıtmaktadır. Allah’ın kudretinin bir yansıması olan kâinattaki görünen ve görünmeyen her bir varlık Allah’ın isimlerine işaret etmekte ve onun mührünü taşımaktadır. Başka bir ifade ile kâinat kitabının her bir satırında Allah’ın isimleri saklı vaziyettedir.⁶¹ Nursi, bütün varlıklar üzerinde Yüce Allah’ın imzası bulunduğunu, her nereye bakılırsa bunun rahatlıkla görüldüğünü şöyle ifade eder: “Bak şu kâinat

⁵³ Nursi, *Sözler*, 94.

⁵⁴ el-A’râf 7/54; Duhan 44/7; el-Haşr 59/23; en-Nebe 78/37.

⁵⁵ eş-Şuarâ 26/80.

⁵⁶ el-Bakara 2/129.

⁵⁷ el-Haşr 59/22-24.

⁵⁸ Hayreddin Karaman vd. *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri* (Ankara: DİB Yayınları, 2012), 5/303-304; M. İzzet Derveze, *et-Tefsîrü’l-Hadîs* (Kahire: Daru’l-Garbi’l-İslamî, 2000), 7/326.

⁵⁹ el-Ankebut 29/60.

⁶⁰ el-Mülk 67/2; Yunus 109/3; Hud 11/6.

⁶¹ Nursi, *Sözler*, 392-393.

bostanına, şu zeminin bağına, şu semânın yıldızlarla yaldızlanmış güzel yüzüne dikkat et. Göreceksin ki, bir Sâni-i Zülcelâlin, bir Fâtır-ı Zülcemâlin, o serilmiş ve serpilmiş masnuattan her bir masnu üstünde, Hâlık-ı Külli Şeye mahsus bir sikkesi; ve herbir mahlûku üstünde, Sâni-i Külli Şeye has bir hâtemi; ve kalem-i kudretin birer menşûru olan sahâif-i leyl ve nehar, yaz ve baharda yazılan tabakat-ı mevcudat üstünde, taklit kabul etmez bir turra-i garrâsı vardır.”⁶²

Yeryüzündeki varlıklara ve gökteki yıldızlara tefekkür gözüyle bakıldığında her birinin üzerinde yüce bir sanatkârın, onları yoktan var eden bir zatın imzasının bulunduğu görülecektir. Aynı şekilde gece ve gündüzün birbirini takip etmesine ve mevsimlerin oluşmasına bakıldığında bunların bir yüce zatın kudret kaleminin eserleri olduğu anlaşılabacaktır. Nitekim Kur'an bu gerçeğe şöyle işaret etmektedir: *Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır.*⁶³ Kâinattaki bütün varlıkların yaratıcısı mutlak güç sahibi olan Yüce Allah'tır. Bir çekirdekten onlarca dal, binlerce yaprak ve meyvenin meydana gelmesi onun mutlak gücünü göstermektedir. Aynı toprakta renk renk çiçeklerin, türlü türlü meyve ve sebzelerin yetişmesi de onun gücünün göstergelerindendir. Bu bağlamda Nursi, Allah'ın her şeye kadir olduğunu şöyle ifade etmektedir: “Bir şeyden her şey yapar; hem her şeyden bir tek şey yapar. Çünkü nutfе suyundan ve hem içilen basit bir sudan, hesapsız âzâ ve cihâzât-ı hayvaniyeyi yapar. İşte, bir şeyi her şey yapmak, elbette bir Kadîr-i Mutlakın işidir. Hem yenilen hadsiz taamlardan, o taam ise hayvanî olsun, nebatî olsun, o müteaddit maddeleri, has bir cisme kemâl-i intizamla çeviren ve ondan mahsus bir cilt nesceden ve ondan basit cihazları yapan, elbette bir Kadîr-i Külli Şeydir ve Alîm-i Mutlaktır. Evet, Hâlık-ı Mevt ve Hayat, şu destgâh-ı dünyada, hikmetiyle, hayatı öyle bir kanun-u emriye-i mu'ciznümâ ile idare ediyor ki, o kanunu tatbik ve icra etmek, bütün kâinatı kabza-i tasarrufunda tutan bir Zâta mahsustur.”⁶⁴

Görüldüğü üzere Said Nursi, en küçük bir varlıktan en büyük varlığa kadar kâinatta olan birçok şeye dikkat çekmektedir. Bunların kendiliğinden meydana gelmediğini, bir yaratıcısının bulunduğunu, o yaratıcının dilediği her şeyi yapma gücüne sahip olduğunu, her şeyi bildiğini, işittiğini, hayatın ve ölümün bir gaye için yaratıldığını açıklamakta; insanı tefekküre davet etmekte ve Allah'a inanmaya çağırmaktadır.

2.4. Hadiselerde Bulunan Gizli Hikmetlerin Anahtarı

Kâinatta cereyan eden hadiselerin arkasında birtakım gizli hakikatler bulunmaktadır. Kur'an'ı, görünen hadiselerin arkasındaki gizli hakikatlere ulaştıran önemli bir anahtar olarak gören Nursi, bunu “Sutûr-u hâdisatın altında muzmer hakaikin miftahı” şeklinde ifade etmektedir.⁶⁵ Buna göre kâinatta cereyan eden çeşitli hadiselerin arkasındaki sırlara ulaşmak için Kur'an anahtarını kullanmanın önemini vurgulamaktadır. Mesela; ölüm ve hayat bu kâinat kitabının satırlarında birer hadisedir. Kur'an'ın verdiği bilgi sayesinde ölüm ve hayatı doğru anlamlandırmak mümkün olur: “*Hanginizin daha güzel amel yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur.*”⁶⁶ âyetinde ölümün ve hayatın ne anlama geldiğine işaret edilmektedir. Allah kimin iyi amel işleyeceğini ortaya koymak amacıyla ölümü ve hayatı yaratmıştır. Hangi amelin iyi, hangisinin kötü olduğunu belirleyen de Yüce Allah'tır. İnsan yaptıklarına göre ya mükâfat yahut azapla karşılaşacaktır. Aksi halde imtihanın bir anlamı olmazdı.⁶⁷ O halde insanın, meseleleri doğru anlamlandırabilmesi için Kur'an'a müracaat etmesi gerekmektedir. Zira

⁶²Nursi, *Sözler*, 393.

⁶³Âl-i İmrân 3/190.

⁶⁴ Nursi, *Sözler*, 393.

⁶⁵ Nursi, *Sözler*, 491.

⁶⁶el-Mülk 67/2.

⁶⁷ Nursi, *Sözler*, 84; Said Nursi, *Mesnevî-i Nuriye* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006), 55; Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, 6/376-377.

hakikatin bilgisine ulaşmada Kur'an'ın önemli bir anahtar görevi gördüğü belirtilmektedir. Mesela; Said Nursi Kur'an'dan hareketle ölümü Allah'ın emriyle bir yer değiştirme durumu, görevini bitiren bir askerin terhis edilmesi, ruhun özgürlüğe kavuşma hali ve baki olan öte dünyaya bir davet olarak değerlendirir ve bunu şöyle ifade eder: “Mevt, vazife-i hayattan bir terhistir, bir paydostur, bir tebdil-i mekândır, bir tahvil-i vücuttur, hayat-ı bâkiyeye bir davettir, bir mebdedir, bir hayat-ı bâkiyenin mukaddimesidir. Nasıl ki hayatın dünyaya gelmesi bir halk ve takdirledir. Öyle de, dünyadan gitmesi de bir halk ve takdirle, bir hikmet ve tedbirledir...”⁶⁸

Yüce kitabımız Kur'an, hadiselerin arkasında bilmediğimiz nice hikmetlerin bulunduğunu şöyle haber vermektedir: *Hoşunuza gitmese de size savaş yazıldı (farz kılındı). Bazen hoşlanmadığınız bir şey, hakkınızda iyi olabilir ve hoşlandığınız bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.*⁶⁹

Meali zikredilen ayetten anlaşıldığı üzere hadiselerin görünen yüzü bulunduğu gibi görünmeyen yüzü de vardır. İnsanoğlu çoğu zaman hadiselerin sadece görünen kısmına bakar; hâlbuki hadiselerin görünmeyen tarafını düşünmek, olayların hikmetlerine bakmak ve buna göre hareket etmek daha hayırlıdır. Kur'an hayır ve şerrin izafi olduğunu, insan aklının ve mantığının her olayın iç yüzünü tam olarak kavrayamayacağını bildirir. Bazen kötü gibi görünen hadiselerin aslında birey için mutlak hayır olabileceğini gösteren en kapsamlı olay Hz. Mûsa ile salih kul arasında geçen kıssada görülebilmektedir.⁷⁰

Netice olarak şu kâinat bir kitap hükmünde; her bir hadise şu kitabın birer satırı hükmündedir. Bu satırlarda gizli hakikatler mevcuttur. Bize gizli olan hakikatler ise hadiselerin görünmeyen hikmetleridir. Bir takım gizli hakikatlere kapı aralayan bir anahtar hükmünde olan Kur'an, hadiselere hikmet nazarıyla bakmanın önemine dikkat çeker. Bu bakımdan kâinatın sahibi kim ise Kur'an-ı Hakim de O'nun kelimidir. Çünkü hadiselerin altındaki gizli manaları bu derece ortaya koymak ancak bunların sahibinin yapabileceği bir iştir. Bu gerçekleri ortaya koyabilen Kur'an kime ait ise hadisatın faili de odur. Diğer bir ifadeyle kâinatı ve içindekilerin sahibi, hadisatın gerçek faili kim ise Kur'an da O'nun kelimidir.⁷¹

2.5. Görünen Âlemde Görünmeyen Âlemin Lisanı

Varlık âlemini iki grupta tasnif etmek mümkündür. Biri şهادet âlemi, diğeri ise gayb âlemidir. Görülebilen şu maddi âleme şهادet âlemi; görülmeyen bütün varlıklardan oluşan âleme ise gayb âlemi denir. Mutlak ilim sahibi Yüce Allah, hem gayb âlemini hem de şهادet âlemini bilendir.⁷² Nursi'nin “Kur'an âlemi gaybın âlemi şهادetteki lisanıdır” ifadesinde iki manaya işaret edilmektedir. Biri Kur'an'ın beşer kelâmı değil, Allah'ın kelâmı olmasıdır. Diğeri ise Kur'an'ın gayb âlemine dair haberler içermesidir.

2.5.1. Kur'an'ın Allah Kelâmı Olması

Kur'an, beşer kelâmı değil, Allah kelâmıdır. Nursi, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu farklı bir üslupla şöyle açıklamaktadır: “Kur'an, âlem-i şهادette âlem-i gaybın lisanıdır.”⁷³ Bu beyanıyla Nursi şu hakikatlere işaret etmektedir: Kur'an, şu görünen âleme ait bir lisan değil, gayb âleminin lisanıdır. O, beşer kelâmı değil, Allah kelâmıdır. Dolayısıyla hiç kimse onun bir benzerini ortaya koyamaz.

⁶⁸ Said Nursi, *Mektubat* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006), 28.

⁶⁹ el-Bakara 2/216.

⁷⁰ el-Kehf 18/60-82; Hasan Bulut, *Kur'an Kıssalarının Motivasyona Etkisi* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023), 109.

⁷¹ https://sorularlarisale.com/Sinan_Yilmaz. Erişim: 02.01.2024

⁷² el-En'am 6/73.

⁷³ Nursi, *Sözler*, 491.

Mekke müşrikleri Kur'an'ın Hz. Peygamber tarafından uydurulduğunu,⁷⁴ bir insan tarafından Hz. Muhammed'e öğretildiğini iddia etmişlerdi.⁷⁵ İnkârcıların bu iddialarını reddeden Kur'an, iddialarını ispatlamaya çağırarak benzer bir kitap getirmeleri konusunda inkârcılara meydan okumuştur: *De ki: Yemin ederim, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar.*⁷⁶

Kur'an meydan okumasını sürdürerek bunu yapamayacaklarını belirttikten sonra benzer on sure getirmelerini istemiştir: *Yoksa "onu (Kur'an'ı) uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de (yardıma) çağırıp siz de onun gibi uydurma on sûre getirin.*⁷⁷

Akabinde, Kur'an'ın Allah kelamı olduğu konusunda şüphe duyanların Kur'an'a benzer bir sure getirmelerini istemiştir: *Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sûre de siz getirin, Allah'tan başka taptıklarınızı da yardıma çağırın; eğer iddianızda samimi iseniz.*⁷⁸

Nüzul döneminden beri Kur'an'ın sûrelerine benzer küçük bir sûre meydana getirmek dahi mümkün olmamıştır. Eğer inkârcılar bir-iki satırla cevap verip Kur'an'ın davasını çürütebilselerdi, mallarını ve canlarını tehlikeye atmaz, tehlikeli ve zor olan savaş yolunu tercih etmezlerdi. Şairleri, Kur'an'ın birkaç satırının benzerini ortaya koyabilselerdi, Kur'an davasından vazgeçer, inkârcılar da madden ve mânen zarara uğramazlardı. Kısacası muhalifler Kur'an'ın bir benzerini getiremeyince kılıçla savaşmak zorunda kaldılar. Önde gelen Arap edebiyatçılarından Ebû Osman el-Câhız'a isnat edilen (öl. 255/869) bu söz meseleyi özetler mahiyettedir: "Muâraza-i bi'l-huruf mümkün olmadı, muhârebe-i bi's-süyûfa mecbur oldular."⁷⁹

Said Nursi, Kur'an'a nazire getirilmesi ve meydan okuması çağrısını içeren ayetler hakkında şu değerlendirmede bulunmaktadır: "Kur'an manen üslûb-u beyân cihetiyle fevkalâde belîğ olduğu gibi, lafzında gayet selis bir fesâhati vardır. Fesâhatin kat'î vücuduna, usandırmaması delildir. Ve fesâhatin hikmetine, fenn-i beyan ve maânînin dâhî ulemasının şahadetleri bir bürhan-ı bâhirdir. Evet binler defa tekrar edilse usandırmıyor, belki lezzet veriyor. Küçük basit bir çocuğun hâfızasına ağır gelmiyor, hıfzedebilir. En hastalıklı, az bir sözden müteazzi olan bir kulağa nâhoş gelmiyor, hoş geliyor. Sekeratta olanın damağına şerbet gibi oluyor. Zemzeme-i Kur'an onun kulağında ve dimağında, aynen ağzında ve damağında mâ-i zemzem gibi lezzetli geliyor. Usandırmamasının sırr-ı hikmeti şudur ki: Kur'an, kulûbe kut ve gıda ve ukûle kuvvet ve gınadır ve ruha mâ ve ziya ve nüfusa deva ve şifa olduğundan usandırmaz. Her gün ekmek yeriz, usanmayız. Fakat en güzel bir meyveyi her gün yesek, usandıracak. Demek Kur'an, hak ve hakikat ve sıdk ve hidayet ve hârika bir fesâhat olduğundandır ki, usandırmıyor, daima gençliğini muhafaza ettiği gibi taravetini, halâvetini de muhafaza ediyor. Hattâ Kureys'in rüesasından müdakkik bir belîğ, müşrikler tarafından, Kur'an'ı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: Şu kelâmın öyle bir halâveti ve tarâveti var ki, kelâm-ı beşere benzemez. Ben şâirleri, kâhinleri biliyorum. Bu onların hiç sözlerine benzemez. Olsa olsa etbâımızı kandırmak için sihir demeliyiz." İşte Kur'an-ı Hakîm'in en muannid düşmanları bile fesâhatinden hayran oluyorlar."⁸⁰

⁷⁴ el-Furkan 25/4; Hud 11/13; eş-Şurâ 42/24; el-Ahkaf 46/8; es-Secde 32/3; et-Tur 52/33.

⁷⁵ en-Nahl 16/103. Müşrikler, Hz. Muhammed'e Kur'an'ı öğrettiği iddia edilen kişinin, Mekke'de yaşayan, Bel'am adında Hristiyan bir köle olduğunu söylemişlerdir. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 14/364- 365.

⁷⁶ el-İsra 17/88.

⁷⁷ Hud 11/13.

⁷⁸ el-Bakara 2/23.

⁷⁹ Nursi, *Mektubat*, 268.

⁸⁰ Nursi, *Sözler*, 507.

Said Nursi, Kur’ân’ın insan sözüne benzediğine dair şeytanın birtakım vesveselerine dikkat çekmiş; akabinde bu vesveseleri gidermek amacıyla cevap vermiştir. Şöyle ki; “Şeytan döndü ve dedi: Kur’ân beşer kelâmına benziyor; onların muhaveresi tarzındadır. Demek beşer kelâmıdır. Eğer Allah’ın kelâmı olsa, ona yakışacak, her cihetçe harikulâde bir tarzı olacaktı. Onun san’atı nasıl beşer san’atına benzemiyor; kelâmı da benzememeli. Cevaben dedim: Nasıl ki Peygamberimiz (a.s.), mucizâtından ve hasâisinden başka, ef’al ve ahval ve etvârında beşeriyette kalıp, beşer gibi âdet-i İlâhiyeye ve evâmîr-i tekviniyesine münkad ve mutî olmuş. O da soğuk çeker, elem çeker ve hâkezâ... Her bir ahval ve etvârında harikulâde bir vaziyet verilmemiş, tâ ki ümmetine ef’âliyle imam olsun, etvârıyla rehber olsun, umum harekâtıyla ders versin. Eğer her etvârında harikulâde olsaydı, bizzat her cihetçe imam olamazdı, herkese mürşid-i mutlak olamazdı, bütün ahvâliyle rahmeten li’l-âlemîn olamazdı. Aynen öyle de Kur’ân-ı Hakîm, ehl-i şuura imamdır, cin ve inse mürşiddir, ehl-i kemâle rehberdir, ehl-i hakikate muallimdir. Öyleyse, beşerin muhaverâtı ve üslûbu tarzında olmak, zarurî ve kat’îdir. Çünkü; cin ve ins münâcâtını ondan alıyor, duasını ondan öğreniyor, mesâilini onun lisanıyla zikrediyor, edeb-i muaşeretini ondan taallüm ediyor, ve hâkezâ, herkes onu merci yapıyor. Öyleyse, eğer Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâmın Tûr-i Sina’da işittiği kelâmulullah tarzında olsaydı, beşer bunu dinlemekte ve işitmekte tahammül edemezdi ve merci edemezdi. Hazret-i Mûsâ Aleyhisselâm gibi bir ulül’azm, ancak birkaç kelâmı işitmeye tahammül etmiştir.”⁸¹

Kur’ân olağanüstü bir belâgata, akıcı ve sağlam bir nazıma, benzersiz ve güzel bir üsluba parlak bir beyana, güçlü ve doğru bir manaya, yerli yerinde kullanılan kelimelere ve ahenkli cümlelere sahip oluşuyla en dâhi edebiyatçılara, en harika hatiplere, en derin âlimlere meydan okuyor, onların damarlarına şiddetle dokunuyor. Buna rağmen kibir ve gururlarından dolayı başları adeta göklere değen o dâhiler, Kur’ân’a karşı ağızlarını açamayıp tam bir zilletle boyun eğmek durumuna düşmüşlerdir. Çünkü Kur’ân’ın meydan okuması karşısında yalancı peygamber Müseylime-i Kezzâb’ın bir-iki sözünden başka bir şey nakledilmemiştir. Kur’ân’ın belâğatı ile kıyaslandığında Müseylime’nin sözleri de, tarihe hezeyan olarak geçmiştir.⁸²

Kur’ân inkarcıları uyararak meydan okumuş, asla karşılıklı bulunamayacaklarını belirtmiş, dolayısıyla tekzipten uzak durarak ilahî azaptan kurtulmalarının tek çıkış yol olacağını haber vermiştir. Bakara suresi 24. ayette geçen “*Ve len tefâlu/asla yapamayacaksınız.*” ibaresi o derecede bir kesinlik ifade etmektedir ki hiç bir mahlûk, bu katiyetle bir hüküm veremez; böylesi bir hüküm ancak her şeye kadir Yüce Allah’ın kelâmı olabilir. Tarihten sabittir ki inkarcılar, Kur’ân’ın bu meydan okuması karşısında aciz kalmışlardır.⁸³

Vahyin nazil olmaya başladığı andan günümüze kadar Kur’ân-ı Kerîm’in, bir benzerinin hatta en küçük bir suresinin dahi benzeri şimdiye kadar ortaya konulamamıştır.⁸⁴ Hristiyan âleminin üniversitelerinde Kur’ân’la ilgili kürsüler kurulmuş, Kur’ân üzerinde sayısız bilimsel çalışmalar yapılmış ve bu yöndeki çalışmalar hala devam etmektedir. Bu amaçla çalışmalar yapan batılı

⁸¹ Nursi, *Mektubat*, 437-438.

⁸² Nursi, *Sözler*, 494 -496.

⁸³ Hasan Bulut, “Dilbilimsel Açıdan Kur’ân’da İ’caz (Örnekler Üzerinden Bir Değerlendirme)”, *Academic Knowledge* 1/1 (2018), 40.

⁸⁴ Mehmet Ünal, “Kur’ân Kendisini Nasıl Tanıtır”, *Diyanet İlmi Dergi Kur’ân Özel Sayısı*, ed. Yüksel Salman (Ankara: DİB Yayınları, 2015), 247.

müsteşrikler, Kur'an'ın bir benzerinin getirilemeyeceğini bilmektedirler.⁸⁵ Kur'an'ın bir benzerinin getirilemeyeşi bu kitabın Yüce Allah'ın kelamı olduğunun en büyük delilidir.⁸⁶

Said Nursi'ye göre Kur'an'ın meydan okuması ve inkârcıların buna cevap verememeleri bu kitabın i'cazından kaynaklanmakta ve Allah'ın kitabı olduğunu göstermektedir. Allah'ın kitabı ise emir ve yasaklarına riayeti gerektirmektedir. Emir ve nehiylerine riayet ise ateşten kurtuluşa vesiledir.⁸⁷

2.5.2.1. Kur'an'ın Gayba Dair Haberler İhtiva Etmesi

“Kur'an, âlem-i şهادette âlem-i gaybın lisanıdır” ifadesinde Nursi, Kur'an'da gayba dair haberlerin bulunduğuna işaret etmektedir. Zira Kur'an, Allah'ın ezeli kelamı olup şهادet âleminden bahsettiği gibi gayb âleminden de bahsetmektedir. Mesela; Kur'an göklerin ve yerin yaratılması ve canlıların sudan meydana geldiğini şöyle haber vermektedir: *Kâfirler görmezler mi ki, göklerle yer bitişik halde idi de biz onları birbirinden ayırdık ve canlı olan her şeyi sudan meydana getirdik. Bu gerçek karşısında, hâlâ mı iman etmeyecekler?*⁸⁸

Kur'an'da insanın yaratılma sürecinden ve bunun yeniden dirilişe delil olduğundan bahsedilmektedir. Kur'an, insanı düşünmeye sevk etmek için birtakım hatırlatmalarda bulunmaktadır. Örneğin; öldükten sonra dirilme konusunda şüpheniz varsa, şunu bilin ki Allah sizi başlangıçta topraktan, sonra bir nutfeden, sonra rahim cidârına yapışan bir hücreden, sonra bir çığnem et görünümünde bir ceninden yaratmıştır. Allah sizi bir bebek olarak dünyaya çıkardı. Sonra güçlü kuvvetli çağınıza ulaşmanız için sizi besleyip büyüttü. Kiminiz erkenden ölür. Kiminiz de yaşlanıp kötürüm halde ölür. Ayrıca yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsünüz fakat Allah üzerine yağmur indirince canlanır.⁸⁹

Kur'an, geçmiş toplumların peygamberlerine karşı tutumlarını ve akıbetlerine dair haberler ihtiva eder. Örneğin tarihte Nuh kavmi, Âd kavmi, Semud kavmi, Lût'un kavmi, Eyke halkı ve Firavun gibi nice nesiller helâk edilmiştir. Bunlar peygamberlerini yalanladıkları için azabı hak etmişlerdir.⁹⁰

Gayba taalluk eden bu olaylar Kur'an daha indirilmeden gerçekleşmiş olup Arapların bunlardan haberi yoktu, Hz. Peygamber de ancak vahiy yoluyla haberdar olmuş ve anlatmıştır. Said Nursi, *Sözler* adlı kitabının yirmi beşinci sözünde Kur'an'ın i'caz yönlerinden bahsetmektedir. Bu bağlamda Kur'an'ın gayba dair haberler vermesini onun i'caz yönlerinden kabul eder. Kur'an'ın gayba dair verdiği haberleri üç kısımda ele alır. Birincisi Kur'an'ın geçmiş zamanla ilgili birtakım gaybî haberlere yer vermesidir. Kur'an, Hz. Âdem zamanından Hz. Muhammed zamanına kadarki peygamberlerin önemli durumlarını ve hadiselerini zikreder. Hâlbuki Kur'an'da zikredilen geçmiş zamanla ilgili hadiseler akılla bilinecek şeyler değildir. O haberler ancak vahiyle bilinebilen şeylerdir. Kur'an geçmişe dair hadiseleri gözle görülmüş gibi anlatır. Demek, Kur'an'da zikredilen hadiseler, onları haber veren Zât'ın bütün geçmişi her haliyle gördüğünün ve ilminin her şeyi kapsadığının delilidir. İkincisi Kur'an'ın geleceğe dair bir kısım gaybî haberlerden⁹¹ bahsetmesidir. Üçüncüsü Kur'an'da ilahî hakikatlere, yeryüzü

⁸⁵ Musa Kazım Yılmaz, “Kur'an'ın Meydan Okumasının Arkasındaki Gerçekler”, *Katre (Kur'an'ın İ'câzı Sayısı)*, ed. Ali Bakkal (İstanbul: İstanbul İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2016), 256.

⁸⁶ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'an* (Kahire: Daru'l Kutubi'l Mısri, 1939), 8/344.

⁸⁷ Nursi, *İşârâtü'l-İ'câz*, 252.

⁸⁸ el-Enbiya 21/30.

⁸⁹ Bkz. el-Hac 22/5.

⁹⁰ Bkz. Sâd 38/1-14.

⁹¹ Rûm Sûresi 30/3-4. Âyetler İranlıların Şam, Cezîra ve Rûm diyarının uzak yerlerini ele geçirip Rûm kralı Hirakl'ın Kostantiniyye'ye sığınmaya mecbur kıldığı zaman nazil olmuş; yakın gelecekte (on yıl içinde) Rûmların İranlılara galip geleceğini haber vermiştir. Muhammed Nesib Rıfâî, *Teyisirü'l-Aliyyi'l-Kadir li-Ihtisari Tefsiri Ibn Kesir* (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1410/1989), 3/430.

kanunlarına ve ahiret hayatına dair gaybî haberler içermesidir. Kur'ân, ilahî hakikatlere dair ve kâinatın sırlarını çözüp âlemin yaratılış sırrını bildiren açıklamaları, önemli gaybî haberlerdir. Gayba dair bu haberleri elde etmek insan aklının başarabileceği bir şey değildir. Kur'ân, o ilahî hakikatleri gösteren ve yeryüzü kanunlarını bildiren m'uciz bir kitaptır. Temiz bir kalp, eğitilmiş bir nefis, gelişmiş, ilerlemiş bir ruh ve kemâle ermiş bir akla sahip insan Kur'ân'ın Allah kelamı olduğunu tasdik eder, onun bildirdiği hakikatleri kabul eder.⁹²

Kur'ân'ın üslubu ve belağatı insan takatinin erişemeyeceği bir niteliktedir. Kur'ân beşer kelamı olsaydı gayb âlemine dair hakikat ifade eden haberlerden bahsedemezdi. Gayb âlemine ait bilgileri vermesi onun i'caz yönlerindendir. Bu da Kur'ân'ın Allah kelamı olduğunun delillerindendir.

2.6. Ezeli Bir Hitap ve Rahmanî Bir İltifat Olması

Yüce Allah'ın insanlara dair sözlerine hitâb, hitâb-ı ilâhî veya muhâtabe diye adlandırılır.⁹³ Kur'ân'da *Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin ki, Allah'a karşı gelmekten sakınasınız.*⁹⁴ *Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin. İcinizden kim onları dost edinirse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.*⁹⁵ gibi ayetler doğrudan Allah'ın insana hitabının örneklerindendir. Allah insana akıl nimeti vermekle, ona sorumluluk yüklemekle, insanı muhatap aldığı söylenebilir. Allah'ın insana ilk hitabı ruhlar âleminde gerçekleşmiştir. Zira Allah *“Ben sizin rabbiniz değil miyim?”* diye sormuş, onlar da *“Elbette öyle! Tanıklık ederiz”* diye cevap vermişlerdir.⁹⁶

Kâinatı ve içindeki varlıkları yoktan var eden Allah, insanı akıllı, şuurlu ve vicdan sahibi olarak yaratmış; ona çeşitli nimetler vermiş; Allah'ın yaratıklarının birçoğundan üstün kılmıştır. Allah'ın insana değer vermesi, onu yaratıklarından çoğundan üstün tuttuğu anlamına gelir. Nitekim Kur'ân'da insanoğlunun şerefli kılındığı, en güzel ve temiz şeylerle rızıklandığı, Allah'ın yarattıklarının birçoğundan üstün kılındığı belirtilmektedir.⁹⁷ Merhametinin bir göstergesi olarak Yüce Allah, yarattığı insanı başıboş bırakmamış, ona doğru yolu göstermek üzere peygamberler görevlendirmiş ve katından onlara kitaplar vermiştir. Ona bol nimet vermiş ve nice varlıkları onun hizmetine sunmuştur.⁹⁸

Kur'ân'da insanın en güzel biçimde yaratıldığı,⁹⁹ (Yüce Allah'ın) ona kendi ruhundan üflediği,¹⁰⁰ varlıkların isimlerinin kendisine öğretildiği¹⁰¹ ve meleklerden ona secde etmeleri emredildiği,¹⁰² göklerde ve yerde bulunanların hepsini hizmetine verdiğine¹⁰³ dair ayetler de Yüce Allah'ın insana değer verdiğinin, rahmanî iltifatların işaretlerindendir. Dolayısıyla hayatımıza rehberlik etmesi için gönderilen Kur'ân, insana ikram ve ihsan edilen son ilahî sesleniştir.¹⁰⁴ Bu sese kulak verip tabi olanlar mesut; ona sırtını dönenler ise bedbahttır.

⁹² Nursi, *Sözler*, 542-546

⁹³ Süleyman Uludağ, “Hitap”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/163.

⁹⁴ el-Bakara 2/21.

⁹⁵ et-Tevbe 9/23.

⁹⁶ el-Araf 7/172.

⁹⁷ Bkz. el-İsra 17/70.

⁹⁸ Lokman 31/20.

⁹⁹ et-Tîn 95/4.

¹⁰⁰ el-Hicr 15/29.

¹⁰¹ el-Bakara 2/31.

¹⁰² el-Bakara 2/ 34.

¹⁰³ el-Câsiye 45/13.

¹⁰⁴ Mehmet Okuyan, *Kur'ân-ı Kerim'den Mesajlar* (İstanbul: Kıraat Yayınları, 2017), 50.

Said Nursi, yaratılış itibarıyla insanın Allah'a muhatap bir kul, yaratılmışların en değerlisi ve Allah'ın bir memuru olduğuna dikkat çekmekte; insanın amaçsız yaratılmadığını, sorumluluklarının bulunduğunu belirtmektedir. Nursi'ye göre insan şu kâinat ağacının en son ve en kapsamlı meyvesidir. Kâinat sarayının en çok ikrama mazhar olan misafiridir. O saraydaki diğer sakinleri, dilediği gibi davranma ve yönetmeye izinli ve en çalışkan görevlisidir. Kâinat şehrinin yeryüzü mahallesinin bahçesinde ve tarlasında, ekim, bakım, gelir ve gider işlerinin görevlisidir. Kâinatın sahibi ve yöneticisi olan Cenâb-ı Hakk'ın bütün esmâsına kapsamlı bir aynadır. Yüce Allah'ın muhatap kabul ettiği özel bir varlıktır.¹⁰⁵

Said Nursi, insanı Allah'ın yeryüzündeki halifesi, büyük bir sorumluluğu yüklenen, tasarruf sahibi, ancak fiillerinden sorumlu bir görevli; en iyi veya en kötü olabilecek kadar kabiliyetli ve yüce Allah'ın esmasını yansıtan, onun konuşmalarına muhatap olan, onun kudret mucizesi ve önemli bir sanat eseri olarak görür.¹⁰⁶ Dolayısıyla insanı muhatap alan Allah, insana vahiyle yol göstermiştir ki Kur'an-ı Kerîm de Allah'ın insanlığa son hitabıdır. Bu bakımdan Nursi "Hitabat-ı ezeliye-i Sübhaniyenin hazinesi"¹⁰⁷ şeklindeki veciz ifadesiyle Kur'an'ı gayb âleminde gelen Rahmanî lütufların ve ezeli hitabın hazinesi olarak tanımlamaktadır. Nursi'ye göre Kur'an, Allah'ın insana bir lütfu, rahmeti ve ikramıdır. Zira Kur'an, insana yaratıcısını tanıtmaya, sorumluluklarını hatırlatmaya, dünya ve ahiret saadeti kazandıran mesajlar içermesiyle çok kıymetli bir hazinedir. Ayrıca "ey insanlar", "ey mü'minler" hitabıyla insanı muhatap alması, bütünüyle insanlığın faydasına yönelik mesajlar içermesi Allah'ın insana değer verdiğini, merhamet ettiğini göstermektedir.

Kur'an-ı Kerîm, insana hidayet yolunu gösterdiği için büyük bir ikram-ı ilahîdir. Mesela; "*Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifâ ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet (olan Kur'an) geldi*"¹⁰⁸ Ayetinde bütün insanlara bir öğüt, doğru yolu gösteren bir rehber, her türlü nifak, şirk ve şüphe hastalığına karşı bir şifa olduğu haber verilmektedir. "*Ey insanlar! Peygamber size Rabbinizden hakkı getirdi. O hâlde, kendi iyiliğiniz için iman edin. Eğer inkâr ederseniz bilin ki, göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir*"¹⁰⁹ Ayetinde ise tüm insanların Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'ın keliması olan Kur'an'a iman etmeleri emredilmektedir. İnkârcıların asla Allah'a zarar veremeyecekleri belirtilmektedir.

Nursi Kur'an'ı, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın mutlak rubûbiyeti bakımından bir konuşma; egemenliği her şeyi kuşatması yönünden ezeli bir hutbe; engin rahmeti yönüyle Rahman'ın lütuflarının yazılı olduğu bir defter olarak değerlendirmekte ve bunu şöyle zikretmektedir: "Hem semavat ve arzın Hâlık'ı haysiyetiyle bir hitaptır. Hem rububiyet-i mutlaka cihetinde bir mükâlemedir. Hem saltanat-ı âmme-i Sübhaniye hesabına bir hutbe-i ezeliyedir. Hem rahmet-i vâsia-i muhita noktasında, bir defter-i iltifatat-ı Rahmaniye'dir"¹¹⁰

Kur'an; eşi ve benzeri olmayan âlemlerin Hâlık'ı ve Rabb'ı tarafından insana yönelik bir hitaptır. Bütün insanlar adına elçi ve insanlığın en meşhur muhatabı olan Hz. Peygamber, Kur'an ile Cenâb-ı Hakk'a muhatap kılınmıştır, Kur'an, kâinatın yaratılış gayelerini, iki cihan saadeti yolunu açıklar; bir harita gibi koca kâinatın her tarafını tanıtır, onu yapan sanatkârın kim olduğunu öğretir.¹¹¹ Bu bakımdan Yüce Allah, peygamberlere vahiy göndererek insanlara doğru yolu göstermiş; son peygamber

¹⁰⁵Nursi, *Şualar*, 288.

¹⁰⁶Nursi, *Şualar*, 288-289.

¹⁰⁷Nursi, *İşaratu'l-I'caz*, 27.

¹⁰⁸Yunus 10/57.

¹⁰⁹en-Nisâ 4/170.

¹¹⁰Nursi, *Sözler*, 492.

¹¹¹Nursi, *Sözler*, 604-605.

Hız. Muhammed'e Kur'an'ı indirmek suretiyle gayb âleminde haber vermiştir. Cennetin nimetlerini ve güzelliklerini zikrederek teşvik etmiş; cehennem azabının şiddetini ve dayanılmaz oluşunu zikrederek sakındırmıştır. Bu yönden Kur'an paha biçilmez bir hazinedir. Zira maddi bir hazine altın, gümüş, mücevher gibi değerli şeylerden meydana gelir ve büyük bir servet barındırsa da buna bir değer biçilebilir. Ancak Kur'an insana yaratıcısını tanıtmakla, hakkı ve batılı göstermekle, emir ve yasaklar barındırmakla manevi bir hazinedir. Bu hazineye maddi bir değer biçilemez. Bu hazine ile Allah'ın rızası kazanılır; dünya ve ahiret huzuru elde edilir. Demek, Kur'an'ı indirmesi Allah'ın, rahmetiyle kuluna yönelmesi, lütufta bulunması anlamına gelir.

2.7. İslam'ın Güneşi ve Ahiretin Haritası

İnsan madde ve mana yönü olan bir varlıktır. İnsanın mana âlemini iyileştiren, geliştiren ve kemale erdiren dindir. Râgıb el-İsfahânî'ye göre (öl.502/1108) din, itaat ve cezaya/karşılık vermek anlamındadır. İtaat ve boyun eğmek bakımından şeriata din denir.¹¹² İstiare yoluyla şariat anlamında kullanılan din, ilahî kanunlar doğrultusunda yaşamayı emreden bir nizamdır. Allah katında din İslam'dır.¹¹³ İslam "kişinin yaratılış amacına uygun bir hayat sürebilmesi ve bu amacı belirli bir disiplin içinde gerçekleştirebilmesi için kendisine yol gösteren kurallar bütünü"¹¹⁴ olarak ifade edilir.

İslam'ın temel kaynağı Kur'an'dır. Nursi bunu "İslamiyet âlem-i manevîsinin güneşi, temeli, hendesi"¹¹⁵ ifadeleriyle açıklamaktadır. Bu beyanıyla Nursi, mana olarak "Kur'an kendisine inananları doğru yola ileten, onları aydınlığa ulaştıran,"¹¹⁶ "Allah'ın emirlerine uygun yaşama arzusunda olanlara doğru yolu öğreten bir kitaptır"¹¹⁷ ilahî mesajlara işaret etmektedir.

Nursi Kur'an'ı güneşe benzetir. Zira maddi hayatımız güneşle ısınır ve aydınlanırken; manevi hayatımız da ancak Kur'an mesajlarıyla aydınlanabilir. Kur'an'ın aydınlatıcı mesajlarından mahrum yaşayanlar manen karanlık içerisindeyler. Kur'an bu hakikate şöyle işaret etmektedir: *Sizi karanlıklardan nura çıkarmak için kuluna apaçık âyetleri indiren O'dur. Şüphesiz ki Allah size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.*¹¹⁸

Kur'an, dünyanın sonlu, ahiret âleminin ise daha hayırlı ve sürekli olduğunu belirtir.¹¹⁹ Nursi, âyetler ışığında ahiret hayatını izah ve ispat etmeye çalışırken şu gerçekleri vurgular. Zerre kadar güneşe kadar yüce Allah'ın her işi hikmetli, düzenli ve adaletlidir. Böyle bir zat, inanan ve kullukta bulunan kimselere elbette ikram edecek; isyan edenlere de uygun gördüğü muamelede bulunacaktır.¹²⁰ Kur'an, ahirette müminlerin mutluluk içinde olacaklarını belirtir.¹²¹ Nursi, ahiretin dünyaya göre değerli bir yer olduğuna şöyle işaret eder: Ahiret öyle bir memleket ki, Dünya ona nisbetle bir zindan hükmündedir. Allah'ın emir ve yasaklarına riayet edenler, onun merhametine ve ihsanına mazhar olacak; ona isyan edenler ise dehşetli zindanlara atılacaklardır.¹²²

Nursi, Kur'an'ı ahiret âleminin mukaddes haritası olarak ifade eder. Zira Kur'an'da ahiret âleminin aşamalarına dair açıklamalar verilmekte, insanı düşünmeye ve inanmaya çağırmaktadır.

¹¹²İsfahânî, *el-Müfredat fî Garib'il-Kur'an*, 175.

¹¹³Âl-i İmrân 3/19, 85.

¹¹⁴Karaman vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 1/523.

¹¹⁵Nursi, *İşârâtü'l-İ'caz*, 27.

¹¹⁶el-Bakara 2/257.

¹¹⁷el-Bakara 2/2.

¹¹⁸el-Hadid 57/9.

¹¹⁹En'am 6 /32; en-Nisâ 4/57; el-Mâide 5/119; el-Ahzâb 33/65.

¹²⁰Nursi, *Sözler*, 104.

¹²¹Hud,11/108.

¹²²Nursi, *Sözler*, 94.

Cennet ve cehennem varlığı haber verilmekte ve özellikleri anlatılmaktadır. İman eden ve salih amel işleyenlerin cennete, kâfir ve münafıkların ise cehenneme girecekleri bildirilmektedir.¹²³ Kur'an, insanın yaratıcısına karşı, insanlara ve diğer canlılara karşı sorumluluklarını hatırlatır. Erdemli bir hayat yaşamının yolunu gösterir. İyiliğe, doğruluğa ve yararlı olan şeylere davet eder. Demek, Allah insanın sorumluluklarını yerine getirmesini, iyi olmasını, dünyada ve ahirette huzur içinde yaşamasını ister. Elbette dünyada sorumluluklarını yerine getiren iyi bir mümin olur. İyi bir mümin ahirette de iyilikle karşılaşır. Bunun için cenneti tasvir ederek insanı iyi olmaya teşvik eder. Mesela; iman edip sâlih amel işleyenler altlarından nehirler akan cennetlerle müjdelanmaktadır. Ne zaman kendilerine cennet meyvelerinden bir şey ikram edilse, daha önce dünyada yediğimiz şey bu, derler. Oysa bu rızıklar, renk ve şekil olarak dünyadakilere benzese tat ve keyfiyet yönünden çok daha yüksek kıymettedir. Orada onlara tertemiz eşler verilecek ve orada ebedi kalacaklardır. Allah'ın hoşnutluğu ise daha büyüktür.¹²⁴ Ayrıca Rablerinin rızasını kazanmak için her türlü sıkıntıya sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizlice ve açıktan Allah yolunda harcayan, kötülüğü iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştıran kimseler için ahirette güzel bir hayat hazırlanmıştır.¹²⁵ Başka bir ayette ise muttakilerin cennette hiç bozulmayan su ve bal ırmakları, çeşit çeşit meyveler ve Rablerinden bağışlanma olduğu haber verilmektedir.¹²⁶ Kur'an inanmayan, zalim inkârcıları uyarmak için cehennem varlığını hatırlatır ve cehennemi tasvir eder. Allah'ı inkâr etmedikleri halde hem kitap ehlini hem de müşrikleri, İslam'a aykırı inançları sebebiyle kâfir olarak adlandırır, bunların cehennem ehli olduklarını ifade eder.¹²⁷ Kur'an'da inkârcıların cehenneme atılacağı ve sürekli bir azabın içinde kalacakları haber verilmektedir. Onların derileri kızarıp kavruldukça, yerlerine yeni deriler konulacaktır. Orada ne ölür ne de düzgün yaşarlar. Bunların azabı sürekli ve aralıksızdır. Allah'ın gücü her şeye yeter.¹²⁸ Başka bir ayette ise mücrimlerin cehennemde ebedi kalacakları, azaplarının asla hafifletilmeyeceği, oradan çıkmaya dair tüm ümitlerini kestikleri ve yok olmak istedikleri tasvir edilmektedir.¹²⁹

Cennet ehli ile cehennem ehlinin karşılıklı diyaloglarına da Kur'an'da yer verilmektedir: “Cennette olanlar cehennemdekilere seslenerek bize va'd edileni biz gördük. Siz de size va'd edileni gördünüz mü?” derler. Cehennemdekiler “Evet” derler. O zaman “Allah'ın lâneti zalimlere!” diye bir ses yükselir. Cennet ve Cehennem arasında bir sur olan A'râf üzerinde bulunan ve henüz cennete girmemiş olanlar Cennet ve cehennem ehlini simalarından tanır. Cennet ehline, esenlikler dilerken Cehennem ehline de bakıp “Ey Rabbimiz! Bizi zalimlerle beraber kılma” derler. Tanıdıkları birtakım kimselere de “Çokluğunuz da kibriniz de size bir yarar sağlamadı” diye seslenirler. İnkârcıların dünyada alay ettikleri (birtakım) müminleri göstererek “Allah bunları rahmete erdirmez” dedikleriniz şunlar mı? dedikten sonra bu müminlere “Haydi, girin cennete, size ne bir korku ne de bir üzüntü var” diye seslenirler. Cehennem ehli cennet ehline: “Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bize verin” diye yalvarırlar. Cennet ehli de “Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır” diye cevap verir.¹³⁰ Mezkur ayetlerde Kur'an, cennet ve cehennem sahnelerini adeta gözler önünde canlandırırçasına anlatmaktadır. Tasvir edilen sahneler ahiret âleminde gerçekleşecek konuşmalar, nimet ve azaptan bazı örneklerdir.

¹²³Bkz. Nursi, *İşaratu'l-İ'caz*, 119-121, 126-135, 266-268.

¹²⁴Bkz. el-Bakara 2/25; et-Tevbe 9/72.

¹²⁵Bkz. er-Ra'd 13/22.

¹²⁶ Muhammed 47/15.

¹²⁷ Bkz. el-Beyyine 98/6

¹²⁸ Bkz. en-Nisâ 4/56; Tâ-Hâ 20/74.

¹²⁹ ez-Zuhruf 74-77.

¹³⁰Bkz. el-A'raf 7/44-50.

Okuyucu bunları nasıl hissediyor; uzak bir hayal mi, yoksa göz önünde cereyan eden olaylar mı? Sahnelerin etkileyici olduğu, bu etkinin sebebinin ise Kur'ân'ın i'cazı olduğu ifade edilir.¹³¹

Kur'ân¹³² inkarcılar ile inananların hesap günündeki durumlarını karşılaştırmakta, hesap günü bazı yüzlerin mutluluktan parladığını, bazı yüzlerin ise üzüntü ve pişmanlıktan karardığını haber verir. Yüzleri kararanlara, imanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? diye hatırlatmada bulunulur. Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın, denilir.¹³³

Allah kelamı Kur'ân, insanın yaratıcısını tanımasını, onun emirlerine boyun eğmesini, insanlara ve diğer varlıklara karşı merhametli olmasını ister, bunları yapanların cennetle ödüllendirileceğini haber verir. Ayrıca Kur'ân, inkâra sapmaktan, zulüm işlemekten, kötülükten ve günahlardan sakındırır. Kötülüklerin de karşılıksız kalmayacağını bildirir; bu amaçla cehennemın dayanılmaz, şiddetli bir ceza yeri olduğunu haber verip insanları önceden uyarır.

Netice olarak insanın akıl ile bilmesi mümkün olmayan ahiret âlemi gaybî bir meseledir. Buna dair gerçek haberleri ancak vahiy ile öğrenmek mümkündür. Son ilahî hitap olan Kur'ân adeta ahiret âleminin haritasını çizmektedir. Kur'ân'ın gayba dair haberler vermesi onun yüce Allah'ın kelamı olduğuna delil kabul edilmektedir. Zira Yüce Allah'ın ilmi her şeyi kuşatmaktadır.

2.8. Terbiye ve Saadet Kılavuzu

Kur'ân, insanlık âlemini en iyi şekilde eğiten, saadete ulaştıran, mesajları hikmet dolu bir kitaptır. İslam'ın temel kaynağı olup büyük öneme sahiptir. Canlıların hayatını sürdürmesi için su ve ışık zorunlu iki nimettir. İslam dini açısından Kur'ân'ın önemi, hayat için su ve ışık gibidir. Esasında Kur'ân, insanlığın mutluluğu için inzal edilmiş vahiy zincirinin son halkası olduğundan insanlık için su ve güneş hükmündedir. Nursi, bu hakikatlere “İnsaniyeti saadete sevk eden hakiki mürşidi ve hâdisi, şu âlem-i insaniyetin mürebbesi, insaniyet-i kübra olan İslâmiyet'in mâ ve ziyası, nev-i beşerin hikmet-i hakikiyesi”¹³⁴ ifadeleriyle işaret etmektedir. Nursi, su ve ışığa benzettiği Kur'ân'ın insanlar için hayatı önem taşıdığını, insanların selametinin ancak Kur'ân'a tabi olmakla mümkün olduğunu belirtmektedir.¹³⁵ Zira Kur'ân, insanları bâtıl inançlardan, sapkın yollardan kurtarıp tevhid inancına ve sıratı müstakime yönelten en mükemmel bir kılavuzdur. Dolayısıyla Kur'ân, insanın hem düşüncelerini hem de davranışlarını etkilemek suretiyle doğru yola sevk eden bir hidayet kitabıdır. Bunun en iyi örnekleri Hz. Peygamber'in çağrısına olumlu cevap vererek değer kazanan Asr-ı saadet toplumunda görmek mümkündür. Çünkü cahiliye devrinde Arap toplumunda insan fıtratına aykırı birtakım davranışlar normal hale gelmişti. Mesela cahiliye toplumunda putlara tapmak, içki içmek, kumar oynamak, faizli alış veriş yapmak, kız çocuklarını diri diri gömmek gibi inanç ve adetler vardı. Dahası haksızlık yapılıyor, güçlüler söz sahibi olup zayıflar eziliyordu. İşte Kur'ân doğru yolu göstererek böyle bir toplumu ıslah etmiştir.¹³⁶

Esasında Kur'ân'ın getirdiği ilkeler evrensel nitelikte olup tüm insanlığı eğitmeyi amaçlamaktadır.¹³⁷ Zira onun iyi, helal ve faydalı gördüğü şeyler her zaman insanlık için faydalı; onun kötü, zararlı ve haram olarak gördüğü şeyler de her zaman insanlık için zararlıdır. Mesela; rüşvet yoluyla haksız bir şekilde başkasının malını yemek¹³⁸ fakirlik korkusuyla çocukları öldürmek ve haksız olarak

¹³¹Seyid Kutub, *Kur'ân'da Edebî Tasvir*, trc. İsmail Aslan (İstanbul: Ravza Yayınları, 1999), 88-89.

¹³²Âl-i İmrân 3/106.

¹³³Bkz. el-Kıyâme 75/20-25.

¹³⁴Nursi, *Sözler*, 491.

¹³⁵Bkz. Âl-i İmrân 3/103; el-A'râf 7/3; el-En'âm 6/106.

¹³⁶Bkz. İbrahim Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: DİB Yayınları, 2005), 33-42.

¹³⁷İbrahim 14/52.

¹³⁸el-Bakara 2/188.

adam öldürmek,¹³⁹ yalancı şahitlik,¹⁴⁰ iftira atmak¹⁴¹, dedikodu yapmak¹⁴² gibi Kur'an'ın yasakladığı hareketler her zaman kötü ve zararlıdır. Adaletli olmak,¹⁴³ alçak gönüllü olmak,¹⁴⁴ infak etmek,¹⁴⁵ öfkesini yutmak,¹⁴⁶ emanete riayet¹⁴⁷ gibi Kur'an'ın övdüğü davranışlar ise her zaman iyi ve faydalıdır. Müminlerin Kur'an'da haram kabul edilen şeylerden sakınmaları Kur'an terbiyesinin bir sonucudur. Kur'an'ın iyi gördüğü ve yapmasını teşvik ettiği şeyler, Kur'an terbiyesinin bir sonucu olarak müminler tarafında gönül rahatlığıyla yapılmaktadır.

Nursi, Kur'an'ın Yüce Allah'ın ezeli keliması olduğundan getirdiği ilkelerin de evrensel nitelikte olduğuna şöyle işaret etmektedir: “Evet, Kur'an'ın düsturları, kanunları, ezelden geldiğinden, ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir. Daima gençtir, kuvvetlidir.”¹⁴⁸

Kur'an, öncelikle insanın Rabbini tanımasını, ona ortak koşmamasını yalnızca ona kul olmasını ister.¹⁴⁹ Nursi de Kur'an'ın vurguladığı bu hakikatler ışığında insanın Rabb'ini tanımasını, ona yönelmesini ve itaat etmesi için sorular sorup açıklamalar yaparak insanı düşünmeye sevk etmek ister. Birincisi; rızkınız için iki hazine gibi gökleri ve yeri hazırlayan, gökten yağmuru, yerden tohumları çıkaran kimdir? Allah'tan başka kim bunları yapabilir. Öyleyse yalnız O'na şükretmek gerekir. İkincisi; sizin en kıymetli organlarınız olan göz ve kulaklarınızın sahibi kimdir? Bunları size veren, ihsan eden ancak Rabbinizdir. Sizi yaratıp terbiye eden O'dur. Öyle ise Rab ve Mabud yalnız O'dur. Üçüncüsü; ölmüş yeryüzünü diriltten, yüz binlerce varlık türüne hayat veren kimdir? Bunu işi ancak bütün kâinatın Hâlık'ı yapabilir. Öyle ise ölmüşleri de ancak O diriltir. Dördüncüsü; bu koca kâinatı kusursuz bir düzenle idare eden, Allah'tan başka kim olabilir? Madem Allah'tan başkası olamaz; O'nun ortağı, yardımcısı ve yardıma ihtiyacı yoktur.¹⁵⁰

Nursi Kur'an'ın, nüzulünden günümüze kadar fert ve toplum hayatı üzerinde pek çok açıdan inkılaplar yapmış mu'ciz bir kitap olduğunu ifade etmektedir. Nursi'ye göre Kur'an, nüzulünden günümüze kadar parlak ve huzurlu değişikliklere yol açmıştır. Mesela insanların özel hayatlarında, sosyal ve siyasi hayatlarında inkılaplar yapmıştır. Kur'an kendisine inananların kalplerinde, ruhlarında ve akıllarında etkili olmuştur. Milyonlarca kişi tarafından okunmuş, insanları eğitmiş, nefislerini arındırmıştır. Bu etkileri hala devam etmektedir. Bu açıdan böyle bir kitabın misli yoktur; bu, mu'ciz bir kitaptır.¹⁵¹

Kur'an, inananları her türlü karanlıklardan aydınlığa çıkaran bir ışıktır. Nitekim Kur'an'da “Allah müminlerin velisidir, onları zulumâtta nûra çıkarır.”¹⁵² mealindeki âyet-i kerîme de buna işaret etmektedir. Kur'an-ı Kerîm tevhid inancından uzaklaşan ve cahiliye karanlığında bocalayan Arap toplumunu kısa denebilecek bir zamanda aydınlığa kavuşturduğu sabittir.

¹³⁹el-En'am 6/151.

¹⁴⁰el-Furkan 25/72.

¹⁴¹el-Ahzâb 33/58.

¹⁴²el-Hucurât 49/12.

¹⁴³el-Maide 5/8.

¹⁴⁴el-Hac 22/34.

¹⁴⁵el-Bakara 2/2, 215.

¹⁴⁶Âl-i İmran 3/134.

¹⁴⁷el-Enfal 8/27.

¹⁴⁸Nursi, *Sözler*, 548.

¹⁴⁹Bkz. el-Müddessir 74/3; el-Mâide 5/76; ez-Zümer 39/66; el-Mü'min 40/14.

¹⁵⁰Nursi, *Sözler*, 560

¹⁵¹Nursi, *Şualar*, 183.

¹⁵²el-Bakara 2/257.

Said Nursi, Kur'ân'ın her bir ayetinin parlak birer yıldız misali hidayet nurunu yaydığını, küfür ve gaflet karanlığını yok ettiğini belirtmekte; bunu görmek isteyen cahiliye devrine, bedevi çöllerine baksın,¹⁵³ diyerek Kur'ân'ın terbiye edici yönündeki mucizeviliğine dikkat çekmektedir.

Getirdiği evrensel ilkelerle cehalet karanlığını gideren Kur'ân, hem şahsi hem sosyal hem de siyasi hayatta insanlığa rehberlik eder. Kur'ân'a gönülden bağlanan nefis, azgınlığı bırakır, ıslah olur; kalb her türlü kötü duygulardan arınır; ruh yüce değerler uğruna yaşamayı benimser; akıl nefsin esaretinden kurtulur, özgürleşir. Böylece Allah'ın rızasına erişmek mümkün olur.

Sonuç

Vahyin nüzulünden itibaren Kur'ân'ın birçok tanımı yapılmıştır. Muasır âlim ve mütefekkirlerden Said Nursi de, gönderiliş amacını göz önünde bulundurarak Kur'ân tarifini yapmıştır. Makalede Kur'ân Allah'ın ezeli bir kelamı; kâinatın da onun irade ve kudret sıfatları sonucu meydana gelen bir eseri olduğu belirtilmiştir. Yüce Allah'ın insanı muhatap aldığının bir göstergesi olan Kur'ân, insana kâinatı tanıtan, kâinatın yaratıcısı ve sahibi olduğunu bildiren, Allah'ın isim ve sıfatlarını açıklayan, gayb âleminden haberdar eden, olaylara ve varlıklara hikmet nazarıyla bakılması gerektiğini beyan eden ilahî hitap olduğu vurgulanmıştır. Rahman'ın insanlara ikramı olan Kur'ân, yaratıcısının gösterdiği şekilde, O'nun rızasına uygun biçimde yaşamının esaslarını öğreten hidayet rehberi ve hayat kitabı olduğu dikkatlere sunulmuştur.

Nursi, Kur'ân tarifıyla insanın aklını, kalbini ve davranışlarını etkileyen bir üslup kullanmıştır. Kur'ân tarifinde tanımlama ve benzetme gibi düşüncüyü geliştirme yollarına başvurduğu gibi açıklama ve betimleme anlatım tekniklerini kullanması da dikkate değerdir. İnsanı tefekküre davet eden Kur'ân'ın mesajlarını akla yaklaştıracak bir yöntemle anlatan Nursi'nin, asla üslup endişesi taşımadığı, daima manayı ön plana çıkardığı anlaşılmaktadır.

Nursi, Allah'ın kelam sıfatının bir yansıması olan Kur'ân-ı Kerim'i, Allah'ın kevnî ayetlerinden oluşan kâinat kitabının bir tercümesi olarak görmüştür. Dolayısıyla Allah'ın kudret ve azametini görmek için Kur'ân penceresinden kâinata bakmak gerektiğini dikkatlere sunma gayretinde olmuştur. Ayrıca kâinatın kendiliğinden meydana gelmediği, mutlak bir güç sahibinin eseri olduğunu vurgulayan Kur'ân'ı farklı bir üslupla yorumlaması dikkatleri üzerine çekmiştir. Nursi Kur'ân ve kâinat kitabının bir biriyle örtüştüğünü belirtmiş, bunu Kur'ân'ın Yüce Allah'ın eseri olduğuna delil kabul etmiştir.

Nursi Kur'ân'ın, sırat-ı müstakime sevk etmek için tüm akıl ve idraklere hitap ettiğini, seviyelerine uygun olarak beyanda bulunduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Kur'ân'da yer ve göklerin, insan ve hayvanların yaratılışı; gökten yağmurun indirilişi, gece ve gündüzün art arda gelişi, güneş, ay ve yıldızlar Allah'ın birliğinin ve gücünün delilleri olarak kabul edildiğine dikkat çekmiştir.

Kur'ân, dünya hayatının son bulacağını, insanların hesaba çekileceğini, ödül ve cezanın verileceğini, bir ebedi hayatın varlığını haber verdiğinden ve Kelamullah'ın benzerini meydana getirmenin imkânsızlığından bahseder. Nursi bu ve benzeri özelliklerinden ötürü Kur'ân'ın mu'ciz bir kitap olduğunu dikkatlere sunmuştur. Allah kelamı olan Kur'ân sayesinde yaratılış gayemizin Allah'ı tanımak olduğunu, kurtuluşun ona uymakla mümkün olabileceğini vurgulamıştır.

Said Nursi, tanımında Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu, insanlar tarafından bir benzerinin getirilmesinin mümkün olmadığını, Arapça olduğunu ifade etmiştir. Bu yönüyle Nursi'nin Kur'an tanımı ile diğer âlimlerin Kur'an tanımı benzerlik göstermiştir. Ancak Nursi, Kur'an'ın kâinat kitabının bir tercümanı, dünya ve ahiret saadetinin rehberi, İslam'ın güneşi, ahiretin haritası, Allah'ın isimlerinin

¹⁵³Nursi, *Sözler*, 494.

keşşafı olduğunu kendine has üslupla ifade etmiştir ki bu yönüyle de onun Kur'an tarifi, diğer âlimlerin Kur'an tarifinden farklılık göstermiştir.

Kaynakça

- Birişik, Abdulhamit. “Kur’ân”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 26/383-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Bulut, Hasan. “Dilbilimsel Açıdan Kur’ân’da, İ’caz (Örnekler Üzerinden Bir Değerlendirme)”. *Academic Knowledge* 1/1 (2018), 36-51.
- Bulut, Hasan. *Kur’ân Kıssalarının Motivasyona Etkisi*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2023.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî. *Sünen-i Dârimî*. thk. Nebil b. Haşim el-Gamrî. Beyrut: Daru’l Beşairi’l İslamiyye, 1983.
- Debûsî, Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. İsâ. *Takvîmü’l-Edille fî Usûli’l-Fıkh*. thk. Halil Muhyiddin el-Meys. Beyrût: Dârü’l-Kütûbi’l-İlmiyye, 2001.
- Değamin, Ziyad Halil Muhammed. “Bediüzzaman Said Nursi’ye Göre Kur’ân’ın Mûcizeligini Açıklama Metodu”. *20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursi*, Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu-III. ed. Mehmet Paksu. İstanbul: Nesil Matbaacılık, 1995.
- Demirci, Mustafa. *Kur’ân Tarihi*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2011.
- Derveze, Muhammed İzzet. *Kur’ân’ı Anlamada Usul*. çev. Vahdettin İnce. İstanbul: Ekin Yayınları, 2012.
- Dihlevî, Şah Veliyullah. *el-Fevzu’l Kebir fî Usuli-t Tefsir*. trc. Adullah Samed Afaracı. İstanbul: İtisam Yayınları, 2015.
- Duman, M. Zeki. *Beyânu’l-Hak*. İstanbul: Kayseri Gündem Gazetesi Yayınları, 2014.
- eṭ-Ṭaberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Ğâlib. *Câmi’u’l-beyân’an te’vîli âyi’l-Kur’ân*. thk. Abdullâh b. Abdilmuhsin et-Türkî. Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *el-Müstasfâ min İlmi’l-Usûl*. thk. Muhammed b. Süleyman el-Eşkar. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1997.
- Günay, Hacı Mehmet. “Su”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/432-437. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Hayri Bolay, Süleyman. “Alem”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/357-360. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- İsfehânî, Râgıb. *el-Müfredat fî Garib’il Kur’ân*. thk. Muhammed Seyyid Keylânî. Beyrut: Daru’l-Meârif, ty, “âlem” md.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Karaman, Hayreddin. “Dağlar Ne İşe Yarar?”, *Yenişafak* (03 Nisan 2022). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettin-karaman/daglar-ne-ise-yarar-2062465>
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmî’li-ahkâmî’l-Kur’ân*. Kahire: Daru’l-Kutubi’l-Mısırî, 1939.
- Kutub, Seyid. *Kur’ân’da Edebi Tasvir*. trc. İsmail Aslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 1999.
- Mevdudî, Ebu’l A’lâ. *Tefhimu’l-Kur’ân*. çev. Muhammed Han Kayanî vd. İstanbul: İnsan Yayınları, 1987.
- Nu’mân b. Sâbit b. Zutâ, Ebû Hanîfe. *el-Fıkhü’l-Ekber*. Birleşik Arap Emirlikleri: Mektebetü’l-Furkân, 1999.
- Nursi, Said. *İşârâtü’l-İ’câz*. trc. Abdülmecid Nursi İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006.
- Nursi, Said. *Lem’alar*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006.

- Nursi, Said. *Mektubat*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006.
- Nursi, Said. *Sözler*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006.
- Nursi, Said. *Şuâlar*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006.
- Nursi, Said. *Mesnevî-i Nuriye*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2006.,
- Okuyan, Mehmet. *Kur'an-ı Kerîm'den Mesajlar*. İstanbul: Kıraat Yayınları, 2017.
- Râzî, Fahreddin Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l gayb*. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981.
- Rıfâî, Muhammed Nesib. *Teysiru'l-Aliyyi'l-Kadir li-İhtisari Tefsir-i İbn Kesir*. Riyad: Mektebetu'l-Meârif, 1989.
- Sâlih, Subhî. *Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an*. Beyrut: Dârü'l-İlm lil-Melâyîn, 1988.
- Sarıçam, İbrahim. *H. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Suyûtî, Celaledin Abdurrahman. *Muhtasar el-İtkân fi ulûm'il Kur'an*. Thk. Salahaddin Arkahdan. Beyrut: Daru'n-nefais, 1990.
- Şevkânî, Muhammed. *İrşâdü'l-Fuḥûl*. nşr. Ebû Mus'ab M. Saîd el-Bedrî. Beyrut: yy.1992.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'an*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Kahire: Dârü Hicr, 2001.
- Tok, Fatih. "Ebû Hanîfe'ye Göre Kur'an ve Tercümesi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (2015), 269-292.
- Uludağ, Süleyman. "Hitap". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 18/163. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Uzun, Nihat. "Kur'an'ı Tanımlamanın Keyfiyeti: Kur'an Tanımlarının Tarihsel Serencamı Üzerine Bir İnceleme". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 2/1 (Nisan 2018), 100-140.
- Ünal, Mehmet. "Kur'an Kendisini Nasıl Tanıtır". *Diyanet İlmi Dergi Kur'an Özel Sayısı*. ed. Yüksel Salman. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Yazır, M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. sad. İsmail Karaçam vd. İstanbul: Azim Dağıtım, 2011.
- Yılmaz, Musa Kazım. "Kur'an'ın Meydan Okumasının Arkasındaki Gerçekler". *Katre Dergisi Kur'an'ın İ'câzı Sayısı*. ed. Ali Bakkal. İstanbul: İstanbul İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2016.